Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
VERICI TRSTENJAK
přednesené dne 8. září 2011 [1]

Věc C-282/10

Maribel Dominguez
proti
Centre informatique du Centre Ouest Atlantique
proti
Préfet de la région Centre

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Cour de Cassation (Francie)]

„Článek 31 odst. 2 Listiny — Sociální základní práva — Obecné právní zásady — Horizontální účinek směrnic — Článek 7 směrnice 2003/88/ES — Pracovní podmínky — Úprava pracovní doby — Nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok — Vznik nároku na dovolenou nezávisle na druhu a délce nepřítomnosti pracovníka — Vnitrostátní právní úprava, podle níž je poskytnutí této dovolené podmíněno minimální skutečně odpracovanou dobou během referenčního období — Povinnost vnitrostátního soudu nepoužít vnitrostátní ustanovení, která jsou v rozporu s unijním právem“

Obsah

I – Úvod 3

II – Právní rámec 4

A – Unijní právo 4

1. Listina základních práv Evropské unie 4

2. Směrnice 2003/88 4

B – Vnitrostátní právo 5

III – Skutkový stav, původní řízení a předběžné otázky 6

IV – Řízení před Soudním dvorem 7

V – Hlavní argumenty zúčastněných 7

A – K první předběžné otázce 7

1 — Původní jazyk stanoviska: němčina.
Jednací jazyk: francouzština.

B – K druhé předběžné otázce 7

C – Ke třetí předběžné otázce 9

VI – Právní posouzení 9

A – K první předběžné otázce 9

B – Ke druhé předběžné otázce 12

1. Obecně 12

a) Hlavní právní aspekty 12

b) Existence sporu mezi soukromými osobami 12

2. Úloha vnitrostátního soudu ve sporu mezi soukromými osobami 13

a) Meze použitelnosti směrnic stanovené unijním právem 13

b) Možné alternativní přístupy 15

i) Přímá použitelnost základního práva zakotveného v čl. 31 odst. 2 Listiny 15

– Použitelnost Listiny 15

– Povaha základního práva 16

– Chybějící horizontální účinek 17

– Závěr 20

ii) Přímá použitelnost případné obecné právní zásady 20

– Postavení práva na dovolenou za kalendářní rok v právním řádu Unie 21

– Použitelnost obecných právních zásad mezi soukromými osobami 27

– Závěr 32

iii) Použití obecné právní zásady, jak je konkretizována směrnicí 2003/88 33

– Přístup Soudního dvora v rozsudku Kücükdeveci 33

– Použitelnost tohoto přístupu na nárok na dovolenou za kalendářní rok 34

– Závěr 38

c) Konečný závěr 38

3. Podpůrná odpovědnost členského státu za porušení unijního práva 38

4. Závěr 39

C – Ke třetí předběžné otázce 39

VII – Závěry 41

I – Úvod

1. V probíhajícím řízení o předběžné otázce podle článku 267 SFEU pokládá francouzský Cour de Cassation (dále jen „předkládající soud“) Soudnímu dvoru tři otázky týkající se výkladu článku 7 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby[2].

2. Původ této žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce je ve sporu mezi M. Dominguez (dále jen „žalobkyně v původním řízení“) a jejím zaměstnavatelem, Centre Informatique du Centre Ouest Atlantique (dále jen „žalovaný v původním řízení“), v němž se jedná o otázku, zda a v daném případě v jakém rozsahu je zaměstnavatel povinen zaplatit finanční náhradu za dovolenou za kalendářní rok, kterou nemohla vyčerpat z důvodu úrazu. Důležitým aspektem vyžadujícím z pohledu předkládajícího soudu objasnění je způsob, jakým je třeba vypočítat délku této dovolené, existuje zde přitom ta zvláštnost, že podle relevantního vnitrostátního práva je vznik nároku na dovolenou za kalendářní rok podmíněn zaprvé tím, že pracovník musel odpracovat určitý minimální počet dnů, a zadruhé tím, že ne všechny druhy nepřítomnosti na pracovišti z důvodu úrazu se započítávají do odpracované doby.

3. Stanovení existence nároku na dovolenou a v daném případě jeho přesného rozsahu však nelze provést, dokud není objasněno, zda výše uvedené vnitrostátní právní úpravy mohou být vůbec považovány za slučitelné s článkem 7 směrnice 2003/88 a zda se žalobkyně může vůči žalovanému této směrnice přímo dovolávat. Projednávaná věc nastoluje na jedné straně otázky, k nimž Soudní dvůr již poskytl jednoznačnou odpověď, takže může v zásadě odpovědět odkazem na relevantní rozsudky. Na druhé straně je Soudní dvůr žádán o vyjádření ohledně toho, jaké místo v rámci hierarchie norem právního řádu Unie je třeba přiznat nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok a zda se na něj pracovník může případně přímo odvolat také ve vztahu ke svému zaměstnavateli.

4. Za tímto účelem je třeba přezkoumat čtyři různé přístupy, které mají pracovníkovi dopomoci k tomu, aby prosadil svá práva vůči zaměstnavateli. Nejprve musí být přezkoumán možný horizontální účinek směrnic. Následně je nutno přezkoumat, s přihlédnutím k okolnosti, že Listina základních práv Evropské unie se mezitím stala právně závaznou, přímou použitelnost čl. 31 odst. 2 Listiny. Jako další alternativu je nutno přezkoumat přímou použitelnost další obecné právní zásady, která zaručuje právo pracovníka na dovolenou za kalendářní rok. Nakonec přezkoumám, do jaké míry lze použít přístup rozvinutý Soudním dvorem v rozsudku Kücükdeveci[3]. Přitom podrobně objasním klady a zápory tohoto přístupu. Projednávaná věc poskytuje Soudnímu dvoru příležitost, aby se s tímto přístupem dogmaticky vypořádal, za účelem jeho zdokonalení v případě nutnosti.

2 — Úř. věst. L 299, s. 9; Zvl. vyd. 05/04, s. 381.

3 — Rozsudek ze dne 19. ledna 2010, Kücükdeveci (C-555/07, Sb. rozh. s. I-365).

II – Právní rámec

A – *Unijní právo* [4]

1. Listina základních práv Evropské unie

5. Hlava IV („Solidarita“) Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“) zavádí v článku 31 právo každého pracovníka na „slušné a spravedlivé pracovní podmínky“. Článek 31 odst. 2 stanoví toto:

„Každý pracovník má právo na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou.“

6. Hlava VII („Obecná ustanovení“) stanoví v článku 51 oblast použití Listiny. Článek 51 odst. 1 zní takto:

„Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují unijní právo. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi.“

2. Směrnice 2003/88

7. Článek 1 směrnice 2003/88 zní takto:

„Předmět a oblast působnosti

1. Tato směrnice stanoví minimální požadavky na bezpečnost a ochranu zdraví pro úpravu pracovní doby.

2. Tato směrnice se vztahuje na

a) minimální doby […] dovolen[é] za kalendářní rok […]“

8. Článek 7 této směrnice zní takto:

„Dovolená za kalendářní rok

1. Členské státy přijmou nezbytná opatření, aby měl každý pracovník nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok v trvání nejméně čtyř týdnů v souladu s podmínkami pro získání a přiznávání této dovolené stanovenými vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi.

2. Minimální dobu placené dovolené za kalendářní rok nelze nahradit finanční náhradou, s výjimkou případů ukončení pracovního poměru.“

9. Podle článku 17 směrnice 2003/88 se členské státy mohou od určitých ustanovení této směrnice odchýlit. Od článku 7 uvedené směrnice se odchýlit nelze.

4 — V souladu s označeními používanými v SEU nebo SFEU je výraz „unijní právo“ používán jako souhrnný výraz pro právo Společenství a unijní právo. Bude-li dále řeč o jednotlivých ustanoveních primárního práva, budou uváděny předpisy použitelné *ratione temporis*.

B – *Vnitrostátní právo*

10. Článek L. 223-2 odst. 1 Code du travail (zákoník práce) použitelný v původním řízení stanoví:

„Pracovník, který doloží, že v průběhu referenčního roku byl u téhož zaměstnavatele zaměstnán po dobu odpovídající alespoň jednomu skutečně odpracovanému měsíci, má nárok na dovolenou v rozsahu dvou a půl pracovních dnů za odpracovaný měsíc s tím, že celková doba dovolené, na niž má nárok, nesmí překročit třicet pracovních dnů."

11. Článek L. 3141-3 nového Code du travail ve znění zákona ze dne 20. srpna 2008 stanoví:

„Pracovník, který doloží, že pracoval u téhož zaměstnavatele po dobu odpovídající nejméně deseti skutečně odpracovaným dnům, má nárok na dovolenou v rozsahu dvou a půl pracovních dnů za odpracovaný měsíc. Celková doba dovolené, na niž má nárok, nesmí překročit třicet pracovních dnů."

12. Svého času použitelný článek L. 223-4 Code du travail stanoví:

„Za skutečně odpracovaný měsíc se pro účely stanovení délky dovolené považuje doba odpovídající čtyřem odpracovaným týdnům nebo dvaceti osmi odpracovaným dnům. Doba placené dovolené, doba náhradního odpočinku podle článku L. 212-5-1 tohoto zákoníku a podle článku L. 713-9 Code rural (zemědělský zákoník), doba odpočinku rodičky podle článků L. 122-25 až L. 122-30, dny odpočinku přiznané z důvodu zkrácení pracovní doby a doba přerušení plnění z pracovní smlouvy z důvodu pracovního úrazu nebo nemoci z povolání v trvání nejdéle jednoho roku nepřetržitě se považují za skutečně odpracovanou dobu. (Za skutečně odpracovanou dobu se pro účely stanovení délky dovolené považuje také doba, po kterou byl zaměstnanec nebo učeň z jakéhokoli důvodu ponechán ve vojenské službě nebo povolán do vojenské služby.)"

13. Současný článek L. 3141-5 Code du travail stanoví:

„Za skutečně odpracovanou dobu se pro účely stanovení délky dovolené považuje:

1) doba placené dovolené;

2) doba mateřské dovolené, otcovské dovolené nebo mateřské či otcovské dovolené při adopci, adopce a výchova dětí;

3) povinný náhradní odpočinek podle článku L. 3121-26 tohoto zákoníku a podle článku L. 713-19 Code rural;

4) dny odpočinku přiznané z důvodu zkrácení pracovní doby;

5) doba přerušení plnění z pracovní smlouvy z důvodu pracovního úrazu nebo nemoci z povolání v trvání nejdéle jednoho roku nepřetržitě;

6) doba, po kterou byl zaměstnanec z jakéhokoli důvodu ponechán ve vojenské službě nebo povolán do vojenské služby."

14. Podle čl. XIV odst. 4 vzorového řádu přiloženého k celostátní kolektivní smlouvě zaměstnanců institucí sociálního zabezpečení nevzniká v určitém roce nárok na dovolenou za kalendářní rok v případě nepřítomnosti v práci z důvodu nemoci nebo dlouhodobé nemoci, jež odůvodňovala přerušení práce na dobu nejméně dvanácti po sobě jdoucích měsíců, v případě nepřítomnosti v práci

z důvodu konání povinné vojenské služby a v případě neplacené dovolené podle článků 410, 44 a 46 kolektivní smlouvy. Tento nárok nově vzniká ke dni, kdy zaměstnanec opětovně nastoupil k výkonu práce s tím, že délka dovolené se stanoví poměrně ke skutečně odpracované době, za niž dosud nebyla přiznána dovolená za kalendářní rok.

III – Skutkový stav, původní řízení a předběžné otázky

15. Žalobkyně v původním řízení je od 10. ledna 1987 zaměstnaná u žalovaného v původním řízení, na nějž se vztahuje kolektivní smlouva zaměstnanců institucí sociálního zabezpečení.

16. Dne 3. listopadu 2005 utrpěla po cestě ze svého bydliště na pracoviště úraz. Následkem tohoto úrazu byla od 3. listopadu 2005 do 7. ledna 2007 v pracovní neschopnosti.

17. Dne 8. ledna 2007 nastoupila znovu do zaměstnání na poloviční úvazek a ode dne 8. února 2007 na plný úvazek. Po svém návratu jí žalovaný v původním řízení oznámil počet dnů dovolené, které jí podle jeho výpočtů za období její nepřítomnosti náleží. Proti tomu podala žalobkyně v původním řízení stížnost a domáhala se od svého zaměstnavatele za toho období 22,5 dnů placené dovolené, podpůrně vyplacení náhrady ve výši 1 971,39 eur.

18. Své nároky uplatnila nejprve u Conseil de prud'hommes de Limoges, který jejím návrhům v rozhodnutí ze dne 15. ledna 2008 nevyhověl. Proti tomuto rozhodnutí podala následně odvolání u Cour d'appel de Limoges. Její odvolání bylo však rozsudkem ze dne 16. září 2008 zamítnuto a Cour d'appel mimo jiné stanovil, že žalovaný v původním řízení jakožto zaměstnavatel správně použil relevantní ustanovení pracovního práva a správně popřel vznik nároku na dovolenou, neboť žalobkyně v původním řízení byla následkem úrazu, který utrpěla při cestě do zaměstnání, déle než dvanáct měsíců nepřítomna a během této doby neodvedla žádnou skutečnou práci. Cour d'appel mimoto konstatoval, že se žalobkyně v původním řízení nemohla dovolávat ustanovení pracovního práva použitelných na pracovní úraz.

19. Svým kasačním opravným prostředkem podaným u Cour de Cassation se žalobkyně v původním řízení obrací proti tomuto rozsudku a uplatňuje zaprvé, že úraz při cestě do zaměstnání je třeba považovat za pracovní úraz, a musí se na ni tudíž vztahovat stejné ustanovení. Zadruhé uvádí, že pro výpočet placené dovolené musí být doba přerušení její pracovní smlouvy následkem úrazu, který utrpěla při cestě do zaměstnání, považována za skutečně odpracovanou dobu.

20. Předkládající soud vyjadřuje s ohledem na judikaturu Soudního dvora, která je podrobně citována, pochybnost týkající se jak slučitelnosti relevantních vnitrostátních předpisů pracovního práva, tak povinnosti vnitrostátního soudu nepoužít vnitrostátní ustanovení, která jsou v rozporu s unijním právem.

21. Za těchto okolností přerušil Cour de cassation řízení a položil Soudnímu dvoru k rozhodnutí následující předběžné otázky:

„1) Je třeba čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 vykládat tak, že brání vnitrostátním předpisům nebo zvyklostem, podle nichž je nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok podmíněn skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů (nebo jednoho měsíce) během referenčního období?

2) V případě kladné odpovědi, ukládá článek 7 směrnice 2003/88 – který vytváří zvláštní povinnost zaměstnavatele tím, že pracovníkovi, který byl v práci nepřítomen ze zdravotních důvodů po dobu jednoho roku či déle, poskytuje nárok na placenou dovolenou – vnitrostátnímu soudu, jemuž byl spor mezi soukromými osobami předložen, aby nepoužil odlišné vnitrostátní ustanovení, které v tomto případě vznik nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok podmiňuje skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů během referenčního období?

3) Vzhledem k tomu, že článek 7 směrnice 2003/88 nečiní rozdíl mezi pracovníky podle toho, zda jejich nepřítomnost v práci během referenčního období byla zapříčiněna pracovním úrazem, nemocí z povolání, úrazem při cestě do zaměstnání nebo ze zaměstnání nebo nemocí jinou než nemocí z povolání, mají pracovníci na základě tohoto ustanovení nárok na stejnou dobu placené dovolené bez ohledu na příčinu jejich nepřítomnosti v práci ze zdravotních důvodů, nebo je třeba toto ustanovení vykládat tak, že nebrání tomu, aby se doba placené dovolené lišila v závislosti na důvodu nepřítomnosti pracovníka v práci, jestliže vnitrostátní právní předpis stanoví za určitých podmínek dobu placené dovolené za kalendářní rok delší, než činí minimální doba placené dovolené za kalendářní rok v trvání čtyř týdnů, kterou stanoví směrnice?“

IV – Řízení před Soudním dvorem

22. Předkládací rozhodnutí s datem 2. června 2010 došlo kanceláři Soudního dvora dne 7. června 2010.

23. Písemná vyjádření předložili účastníci původního řízení, francouzská, dánská a nizozemská vláda, jakož i Evropská komise ve lhůtě stanovené v článku 23 statutu Soudního dvora.

24. Jednání konaného dne 17. května 2011 se za účelem přednesu svých vyjádření zúčastnili zástupci účastníků původního řízení, francouzské, dánské a nizozemské vlády, jakož i Komise.

V – Hlavní argumenty zúčastněných

A – *K první předběžné otázce*

25. *Všichni zúčastnění* se shodují na tom, že odpověď na první předběžnou otázku lze vyvodit z judikatury Soudního dvora, především z rozsudků BECTU[5] a Schultz-Hoff a další[6]. Navrhují tudíž zodpovědět tuto předběžnou otázku v tom smyslu, že čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 musí být vykládán tak, že brání vnitrostátním předpisům nebo zvyklostem, podle nichž je nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok podmíněn skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů (nebo jednoho měsíce) během referenčního období.

B – *K druhé předběžné otázce*

26. Jak argumentační linie, tak také odpovědi na tuto předběžnou otázku navržené zúčastněnými se od sebe značně liší.

27. *Žalobkyně v původním řízení* odkazuje na rozsudky Simmenthal[7] a Melki[8] a vysvětluje přitom, že výroky Soudního dvora v rozsudku BECTU nejsou na újmu přímé použitelnosti článku 7 směrnice 2003/88. Podle jejího názoru se situace pro vnitrostátní soud jeví jako jednoduchá do té míry, že je povinen nepoužít taková vnitrostátní ustanovení, která podmiňují uplatnění nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok splněním podmínky neslučitelné s unijním právem.

5 — Rozsudek ze dne 26. června 2001, BECTU (C-173/99, Recueil, s. I-4881).

6 — Rozsudek ze dne 20. ledna 2009, Schultz-Hoff a další (C-350/06 a C-520/06, Sb. rozh. s. I-179).

7 — Rozsudek ze dne 9. března 1978, Simmenthal (106/77, Recueil, s. 629).

8 — Rozsudek ze dne 22. června 2010, Melki (C-188/10 a C-189/10, Sb. rozh. s. I-05667).

28. *Žalovaný v původním řízení* se odvolává na judikaturu citovanou předkládajícím soudem a vyvozuje z ní opačný závěr. Podle jeho názoru implikují zásady stanovené v této judikatuře, že vnitrostátní soud nemůže ve sporu mezi soukromými osobami nepoužít vnitrostátní ustanovení s odůvodněním, že je neslučitelné se směrnicí. Takový postup by totiž znamenal výklad *contra legem*. S ohledem na samotnou definici směrnice, která klade požadavky na členské státy a přímo neukládá povinnosti občanům, není dán důvod k tomu, aby byla tato ustálená judikatura revidována, neboť to by jinak znamenalo zrušení rozdílu mezi směrnicemi a nařízením.

29. *Francouzská* a *nizozemská vláda* jdou ve své analýze judikatury ještě o něco dále.

30. *Francouzská vláda* například nepřipomíná pouze judikaturu citovanou Cour de Cassation, nýbrž také rozsudky Mangold [9] a Kücükdeveci [10]. V těchto rozsudcích Soudní dvůr dále rozvinul svou judikaturu k postavení vnitrostátních soudů v případě vnitrostátních ustanovení, která jsou v rozporu s unijním právem. Vyplývá z nich, že v případě, že dojde ke konfliktu mezi vnitrostátním ustanovením a obecnou zásadou unijního práva, je vnitrostátní soud povinen v případě nutnosti vnitrostátní ustanovení nepoužít. Francouzská vláda odkazuje v této souvislosti na to, že nárok na placenou dovolenou je podle ustálené judikatury sice považován za „zásadu sociálního unijního práva, jež má zvláštní význam“, avšak Soudním dvorem nebyl dosud uznán za obecnou zásadu unijního práva, jako je například zákaz diskriminace na základě věku. V důsledku toho nelze výše uvedenou judikaturu rozšířit na nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok.

31. Francouzská vláda tudíž navrhuje zodpovědět druhou předběžnou otázku v tom smyslu, že brání-li čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 vnitrostátnímu ustanovení, podle něhož je nárok na dovolenou za kalendářní rok podmíněn odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů (nebo jednoho měsíce) během referenčního období, nedovoluje toto ustanovení směrnice soudu, jemuž byl spor mezi soukromými osobami předložen, nepoužít vnitrostátní ustanovení.

32. *Nizozemská* vláda omezuje své úvahy na tuto předběžnou otázku. Zastává názor, že podle ustálené judikatury Soudního dvora citované Cour de Cassation není soud, jemuž byl spor mezi soukromými osobami předložen, povinen nepoužít vnitrostátní ustanovení, které je v rozporu s ustanovením směrnice. Vnitrostátní soud musí naopak vnitrostátní právo vyložit a použít v souladu se směrnicí.

33. Podle názoru nizozemské vlády nepřipouštějí rozsudek Kücükdeveci a skutečnost, že nárok na dovolenou za kalendářní rok musí být považován za „zásadu sociálního unijního práva, jež má zvláštní význam“, jiný závěr, zvláště když se v případě této zásady nejedná o obecnou právní zásadu.

34. Zatímco francouzská a nizozemská vláda dospívají k závěru, že úvahy Soudního dvora uvedené v rozsudku Kücükdeveci se nepoužijí, nevidí *Komise* důvod proč vyloučit analogické použití v původním sporu.

35. Podle názoru Komise musí být druhá předběžná otázka zodpovězena v tom smyslu, že je věcí vnitrostátního soudu, aby zajistil právní ochranu jednotlivců a plnou účinnost unijního práva v rámci své pravomoci, přičemž může, je-li to nezbytné, nepoužít jakékoli vnitrostátní ustanovení, které není v souladu s právem na placenou dovolenou za kalendářní rok.

9 — Rozsudek ze dne 22. listopadu 2005, Mangold (C-144/04, Sb. rozh. s. I-9981).

10 — Rozsudek Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3).

C – *Ke třetí předběžné otázce*

36. *Žalobkyně v původním řízení* navrhuje zodpovědět tuto předběžnou otázku v tom smyslu, že článek 7 směrnice 2003/88 je nutno vykládat tak, že brání rozdílné délce placené dovolené v závislosti na tom, co je příčinou nepřítomnosti pracovníka. Toto ustanovení směrnice naopak stanoví, že pracovníci mají právo na placenou dovolenou ve stejné délce, nezávisle na tom, co bylo příčinou nepřítomnosti pracovníka.

37. *Žalovaný v původním řízení* vyjadřuje opačný názor. Podle něj nebrání článek 7 směrnice 2003/88 tomu, aby ustanovení, která upravují dobu placené dovolené za kalendářní rok, byla, pokud jde o postavení období nepřítomnosti naroveň skutečně odpracované době, příznivější pro ty pracovníky, kteří jsou nepřítomni z důvodu nemoci nebo pracovního úrazu, než pro ty pracovníky, kteří nejsou nepřítomni z důvodu pracovního úrazu.

38. *Francouzská vláda z* výše citované judikatury Soudního dvora vyvozuje, že článek 7 směrnice 2003/88 musí být vykládán v tom smyslu, že délka placené dovolené za kalendářní rok může vycházet rozdílně v závislosti na tom, co je důvodem nepřítomnosti pracovníka, neboť doba dovolené upravená v tomto ustanovení směrnice v trvání nejméně čtyři týdny je zaručena.

39. *Komise* sice odkazuje na to, že z předkládacího usnesení jednoznačně nevyplývá, z jaké události upravené vnitrostátním právem tato předběžná otázka vychází, navrhuje však zodpovědět ji ve stejném smyslu, jak navrhuje francouzská vláda.

VI – Právní posouzení

A – *K první předběžné otázce*

40. Svou první předběžnou otázkou žádá předkládající soud o objasnění, zda čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 dovoluje členskému státu, aby uplatnění nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok podmínil minimální odpracovanou dobou blíže určenou vnitrostátním právem, přičemž tato minimální odpracovaná doba činila podle francouzského práva původně jeden měsíc, a v důsledku změny zákona činí nyní deset dnů.

41. Odpověď na tuto předběžnou otázku vyplývá z judikatury Soudního dvora, především však z rozsudků BECTU a Schultz-Hoff a další. Z tohoto důvodu je vhodné připomenout příslušná relevantní rozhodnutí Soudního dvora a následně je přezkoumat z hlediska jejich přenositelnosti na původní spor.

42. Jak objasnil Soudní dvůr ve své ustálené judikatuře, musí být nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok považován za zásadu sociálního unijního práva, jež má zvláštní význam a od níž se není možno odchýlit a jejíž provedení příslušnými vnitrostátními orgány musí být uskutečněno pouze v mezích výslovně uvedených v samotné směrnici 2003/88[11]. Zákonným zakotvením nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok na úrovni sekundárního práva chtěl zákonodárce Unie zajistit,

11 — Viz rozsudky ze dne 26. června 2001, BECTU (C-173/99, Recueil, s. I-4881, bod 43), ze dne 18. března 2004, Merino Gómez (C-342/01, Recueil, s. I-2605, bod 29), a ze dne 16. března 2006, Robinson-Steele a další (C-131/04 a C-257/04, Sb. rozh. s. I-2531, bod 48); ke směrnici 2003/88 viz rozsudky ze dne 20. ledna 2009, Schultz-Hoff a další (C-350/06 a C-520/06, Sb. rozh. s. I-179, bod 22), ze dne 10. září 2009, Vicente Pereda (C-277/08, Sb. rozh. s. I-8405, bod 18), a ze dne 22. dubna 2010, Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols (C-486/08, Sb. rozh. s. I-03527, bod 28).

aby měl pracovník ve všech členských státech k dispozici dobu skutečného odpočinku, „aby byla zajištěna účinná ochrana jeho bezpečnosti a zdraví“ [12]. Jak objasnil Soudní dvůr ve své judikatuře, je účelem nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok umožnit pracovníkovi, aby si odpočinul a aby měl volný čas a čas na oddych [13].

43. V neposlední řadě z důvodu mimořádného významu, který právní řád Unie této zásadě přikládá, konstatoval Soudní dvůr v bodě 52 již uvedeného rozsudku BECTU, že čl. 7 odst. 1 směrnice 93/104/ES – jehož znění je totožné se zněním pozdějšího ustanovení v čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 – „brání členským státům omezit jednostranně nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok zaručený všem pracovníkům tím, že pro vznik tohoto nároku stanoví *podmínku*, která způsobí, že určití pracovníci jsou z tohoto nároku vyloučeni“.

44. V bodě 53 téhož rozsudku pak Soudní dvůr uvedl, že členské státy mohou „definovat ve svých vnitrostátních právních předpisech podmínky pro uplatnění a provedení nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok a přitom upřesnit konkrétní okolnosti, za kterých mohou pracovníci uvedený nárok, který jim náleží za souhrn dosažených dob zaměstnání, čerpat, aniž by však členské státy mohly podřídit samotný *vznik* tohoto nároku, který přímo vyplývá ze směrnice 93/104, jakékoliv podmínce“.

45. V bodě 55 tohoto rozsudku Soudní dvůr dále objasnil, že opatření, která členské státy přijmou k provedení předpisů, mohou sice vykazovat jisté rozdíly ve vztahu k podmínkám pro výkon práva na placenou dovolenou za kalendářní rok, neboť směrnice se v konečném důsledku omezuje na stanovení minimálních předpisů k harmonizaci úpravy pracovní doby v rámci celého Společenství a jinak ponechává na členských státech, aby přijaly nezbytné prováděcí a aplikační předpisy. Přitom zdůraznil, že „směrnice však členským státům neumožňuje, aby čl. ly samotný *vznik* nároku výslovně přiznaného všem pracovníkům“.

46. Výše citovanou judikaturu je nutno chápat v tom smyslu, že Soudní dvůr v zásadě uznává pravomoc členských států k vydání takzvaných prováděcích podmínek, jimiž mohou jednotlivě upravit určité aspekty uplatnění práva na dovolenou za kalendářní rok, jako například způsob, jak mohou pracovníci čerpat dovolenou, která jim náleží za první týdny jejich zaměstnání. Meze této regulační pravomoci členských států se však nachází tam, kde zvolená právní úprava zasahuje do účinnosti nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok do té míry, že již není zajištěno dosažení cíle nároku na dovolenou. O takovou situaci se jedná například v případě vnitrostátní právní úpravy, která nerozhoduje o tom „jak“, nýbrž o tom „zda“ lze nárok uplatnit.

47. O takovou právní úpravu se jednoznačně jedná v původním sporu, jak také připustila sama francouzská vláda, zejména když vznik nároku samotného je vázán na podmínku, že pracovník odpracuje dobu v trvání nejméně jednoho měsíce (v případě mezitím pozměněného čl. L. 223-2 odst. 1 Code du travail), respektive deseti dnů (v případě současného článku L. 3141-3 Code du travail). Jak francouzská vláda podrobně odůvodnila ve svém písemném vyjádření, je stanovení odpracované doby v trvání nejméně deseti dnů vysvětleno podmínkami pro výpočet délky dovolené za kalendářní rok. Ta odpovídá určitému počtu pracovních dnů, přičemž jeden den dovolené odpovídá podle této metody výpočtu deseti odpracovaným dnům.

48. Poukaz na nutnost přesného výpočtu dovolené za kalendářní rok v jednotlivém případě, jak francouzská vláda rovněž připustila, však nemění nic na tom, že judikatura Soudního dvora nestanoví žádné výjimky z pravidla, že uskutečnění nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok nesmí být při jeho provádění na úrovni členských států zmařeno opatřeními jednotlivých členských států. V této

12 — Viz rozsudky BECTU (uvedený výše v poznámce pod čarou č. 5, bod 44), Merino Gómez (uvedený výše v poznámce pod čarou č. 11, bod 30), Schultz-Hoff a další (uvedený výše v poznámce pod čarou č. 6, bod 23), a Vicente Pereda (uvedený výše v poznámce pod čarou č. 11, bod 21).

13 — Viz rozsudky Schultz-Hoff a další (uvedený výše v poznámce pod čarou č. 6, bod 25) a Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols (uvedený výše v poznámce pod čarou č. 11, bod 30).

souvislosti považuji za žádoucí poukázat na to, že základem rozsudku BECTU byl podobný skutkový stav, jako je skutkový stav projednávané věci, takže zásady judikatury v něm přijaté jsou přímo přenositelné na původní spor. V uvedené věci byl totiž Soudní dvůr vyzván k rozhodnutí o otázce, zda čl. 7 odst. 1 směrnice 93/104 dovoloval členskému státu přijmout vnitrostátní ustanovení, podle něhož pracovník nabyl nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok teprve tehdy, když odpracoval bez přerušení dobu v trvání nejméně třinácti týdnů u téhož zaměstnavatele. Vzhledem k tomu, že Soudní dvůr na tuto otázku odpověděl výslovně záporně, považuji za samozřejmé, že na francouzskou právní úpravu, která je předmětem sporu, nelze nahlížet tak, že je v souladu se směrnicí 2003/88.

49. Další právní otázkou, která vyvstala v rámci původního sporu – na niž žalovaný v původním řízení ve svém písemném vyjádření [14] správně poukázal – a kterou je pro účely projednávaného řízení o rozhodnutí o předběžné otázce rovněž nutno objasnit, totiž je, zda může nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok vzniknout také během období, v němž měl pracovník pracovní volno z důvodu nemoci. Nutnost objasnit tuto otázku je třeba vysvětlit tím, že na ní v konečném důsledku závisí, zda žalobkyni v původním řízení za toto období vůbec náleží nároky na dovolenou, nebo zda lze vůči ní namítat nepřítomnost na pracovišti.

50. Rovněž pro zodpovězení této otázky poskytuje judikatura užitečná vodítka. Zvláště přínosným se ukazuje být rozsudek Schultz-Hoff a další, v němž Soudní dvůr v bodě 39 nejprve konstatoval, že čl. 7 odst. 1 směrnice se, pokud jde o nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok, vztahuje na „všechny pracovníky“. Za relevantní je přitom nutno považovat další úvahy Soudního dvora v bodě 40 tohoto rozsudku, v němž konstatoval, že „co se týče nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok, nečiní směrnice 2003/88 žádný rozdíl mezi pracovníky, kteří jsou nepřítomni v práci na základě krátkodobého či dlouhodobého pracovního volna z důvodu nemoci během referenčního období, a těmi, kteří během uvedeného období skutečně pracovali“.

51. Z toho Soudní dvůr v bodě 41 rozsudku vyvodil závěr důležitý podle mého názoru též pro účely projednávaného řízení o rozhodnutí o předběžné otázce, a sice že „pokud jde o pracovníky, kteří mají řádné pracovní volno z důvodu nemoci, nemůže členský stát vázat nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok přímo přiznaný všem pracovníkům směrnicí 2003/88 na podmínku, že tito pracovníci během referenčního období stanoveného uvedeným státem skutečně pracovali“.

52. Výše uvedenou judikaturu je tudíž nutno chápat v tom smyslu, že nepřítomnost pracovníka z důvodu nemoci v příslušném referenčním roce nebrání vzniku jeho nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok, jestliže měl řádné pracovní volno z důvodu nemoci. To z právního hlediska znamená, že zmeškání práce z důvodů, jež jsou nezávislé na vůli zúčastněného pracovníka, jako například nemoc, je nutno započítat do odpracované doby. To vyplývá také z ustanovení v čl. 5 odst. 4 Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 132 ze dne 24. června 1970 o placené dovolené za kalendářní rok (nové znění), z něhož Soudní dvůr vycházel při svých úvahách ke vztahu mezi dovolenou za kalendářní rok a pracovním volnem z důvodu nemoci.

53. Souhrnem je třeba konstatovat, že právní úprava, která je předmětem sporu, není v souladu se směrnicí 2003/88. K tomuto závěru dospívá rovněž francouzská vláda, která ve své písemné argumentaci oznámila, že bude usilovat o to, aby byl článek L. 3141-3 Code du travail změněn [15]. Vzhledem k tomu je první předběžnou otázku nutno zodpovědět v tom smyslu, že čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 musí být vykládán tak, že brání vnitrostátním předpisům nebo zvyklostem, podle nichž je nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok podmíněn skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů (nebo jednoho měsíce) během referenčního období.

14 — Viz s. 8 podání žalovaného v původním řízení.

15 — Viz bod 29 podání francouzské vlády.

B – *Ke druhé předběžné otázce*

1. Obecně

a) Hlavní právní aspekty

54. Druhá předběžná otázka je pokládána výslovně pouze pro případ, že by měla být – jako se stalo výše – konstatována neslučitelnost vnitrostátního ustanovení, které je předmětem sporu, s unijním právem. Jak lze vyčíst z úvah uvedených v předkládacím usnesení, která se týkají speciálně této otázky[16], chce se předkládající soud v podstatě dozvědět, zda mu článek 7 směrnice 2003/88 v daném případě ukládá povinnost stanovenou unijním právem, ponechat ve sporu mezi soukromými osobami nepoužité vnitrostátní ustanovení, které je předmětem sporu.

55. Zodpovězení této otázky vyžaduje některé úvahy ke dvěma hlavním právním aspektům, které jsou navzájem propojeny. Zaprvé se jedná o úlohu vnitrostátních soudů při použití unijního práva, jak vyplývá z judikatury Soudního dvora. Za druhé jde o význam, který právní řád Unie přičítá nároku na dovolenou za kalendářní rok, jakož i o jeho uplatnitelnost.

b) Existence sporu mezi soukromými osobami

56. Dříve, než se budu věnovat těmto ústředním aspektům předběžné otázky, chtěla bych pro úplnost podotknout, že skutečnost, že proti sobě v původním sporu stojí dvě soukromé osoby, je z mého pohledu nesporná.

57. Nejprve je nutno připomenout, že podle judikatury Soudního dvora je pouze předkládající soud příslušný k tomu, aby vymezil předmět otázek, které zamýšlí Soudnímu dvoru předložit. Je věcí pouze vnitrostátních soudů, kterým byl spor předložen a jež musí nést odpovědnost za soudní rozhodnutí, které bude vydáno, aby v příslušném konkrétním případě posoudily nezbytnost a relevanci otázek, které kladou Soudnímu dvoru, pro vydání svého rozsudku[17].

58. V rozsahu, v němž předkládající soud ve svém předkládacím rozhodnutí jasně vychází ze sporu mezi soukromými osobami a nevěnuje se, v každém případě ne výslovně, otázce eventuální příslušnosti žalovaného v původním řízení k francouzskému státu, a sice jako součásti veřejné správy, je Soudní dvůr tímto posouzením také vázán.

59. Výjimečně však může Soudní dvůr provést posouzení těch důvodů, které vnitrostátní soud k předložení určité otázky vedly. O takový případ se podle judikatury jedná tehdy, směřuje-li žádost o rozhodnutí o předběžné otázce ve skutečnosti zjevně k tomu, aby Soudní dvůr přiměla k rozhodnutí prostřednictvím fiktivního sporu nebo k tomu, aby poskytl posouzení k obecným nebo hypotetickým otázkám, jestliže žádaný výklad unijního práva nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení nebo také jestliže Soudní dvůr nedisponuje skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny[18].

16 — Viz s. 5 předkládacího usnesení, která reprodukuje předmět druhé předběžné otázky o něco jasněji.

17 — Viz rozsudky ze dne 5. května 2011, MSD Sharp (C-316/09, Sb. rozh. s. I-03249, bod 21), a ze dne 30. listopadu 2006, Brünsteiner a Autohaus Hilgert (C-376/05 a C-377/05, Sb. rozh. s. I-11383, bod 26).

18 — Viz mimo jiné rozsudky ze dne 16. prosince 1981, Foglia v. Novello (244/80, Recueil, s. 3045, bod 18), ze dne 15. června 1995, Zabala Erasun a další (C-422/93 až C-424/93, Recueil, s. I-1567, bod 29), ze dne 15. prosince 1995, Bosman (C-415/93, Recueil, s. I-4921, bod 61), ze dne 12. března 1998, Djabali (C-314/96, Recueil, s. I-1149, bod 19), ze dne 13. března 2001, PreussenElektra (C-379/98, Recueil, s. I-2099, bod 39), ze dne 5. února 2004, Schneider (C-380/01, Recueil, s. I-1389, bod 22), ze dne 1. dubna 2008, Gouvernement de la Communauté française a Gouvernement wallon (C-212/06, Sb. rozh. s. I-1683, bod 29), a ze dne 23. dubna 2009, VTB-VAB (C-261/07 a C-299/07, Sb. rozh. s. I-2949, bod 33).

60. Předpoklady pro takové posouzení zde však nejsou dány. Podle objasňujících vyjádření zúčastněných v rámci jednání se v původním řízení jedná o spor z pracovněprávní smlouvy, přičemž žalovaný v původním řízení vystupoval vůči žalobkyni v původním řízení jako soukromá osoba, nikoli jako orgán pověřený výsadou veřejné moci. Tyto úvahy potvrzují v konečném důsledku posouzení předkládajícího soudu.

2. Úloha vnitrostátního soudu ve sporu mezi soukromými osobami

a) Meze použitelnosti směrnic stanovené unijním právem

61. K úloze vnitrostátního soudu v rozhodování sporu mezi soukromými osobami, v němž se jeví, že vnitrostátní právní úprava je – jako v původním sporu – v rozporu s unijním právem, Soudní dvůr rozhodl, že vnitrostátním soudům přísluší poskytovat právní ochranu, která pro jednotlivce vyplývá z ustanovení unijního práva, a zaručovat plný účinek těchto ustanovení[19]. Důležité omezení v případě sporů mezi soukromými osobami však existuje do té míry, v níž podle judikatury směrnice sama o sobě nemůže zakládat povinnosti jednotlivci, a není tudíž možno se jí jako takové vůči němu dovolávat[20].

62. Z toho podle názoru Soudního dvora vyplývá, že ani jasné, přesné a bezpodmínečné ustanovení směrnice, které má přiznávat práva nebo ukládat povinnosti jednotlivcům, nemůže být jako takové uplatňováno v rámci sporu, v němž proti sobě stojí výlučně jednotlivci. Soudní dvůr odůvodňuje svůj názor tím, že by to jinak vedlo k tomu, že by Unii byla přiznána pravomoc stanovit s přímým účinkem k tíži občanů povinnosti, ačkoli toto smí učinit pouze tam, kde jí je přiznána pravomoc k přijetí nařízení[21]. Tento názor přihlíží ke zvláštní povaze směrnice, která již pojmově přímo zakládá povinnosti pouze členským státům, jimž je podle čl. 288 odst. 3 SFEU určena, a jednotlivcům může zakládat povinnosti pouze prostřednictvím příslušných vnitrostátních prováděcích opatření.

19 — Viz rozsudky Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 45), ze dne 15. dubna 2008, Impact (C-268/06, Sb. rozh. s. I-2483, bod 42), a ze dne 5. října 2004, Pfeiffer a další (C-397/01 až C-403/01, Sb. rozh. s. I-8835, bod 111).

20 — Viz rozsudky Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 46), Pfeiffer a další (uvedený výše v poznámce pod čarou 19, bod 108), ze dne 14. července 1994, Faccini Dori (C-91/92, Recueil, s. I-3325, bod 20), ze dne 11. června 1987, Pretore di Salò (14/86, Recueil, s. 2545, bod 19), a ze dne 26. února 1986, Marshall, 152/84, Recueil, s. 723, bod 48). K horizontálnímu účinku směrnic viz Vcelouch, P., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (vyd. Heinz Mayer), Vídeň 2004, článek 249 EHS, s. 23, bod 72; Knes, R., „Uporaba in učinkovanje direktiv s področja varstva okolja v upravnih in sodnih postopkih“, *Varstvo narave*, 2008, s. 14, 15, a speciálně v pracovním právu Thüsing, G., *Europäisches Arbeitsrecht*, Mnichov 2008, s. 14, body 29 a 30.

21 — Rozsudek Faccini Dori (uvedený výše v poznámce pod čarou 20, bod 24).

63. S touto judikaturou je nutno souhlasit. V souladu s tím je také třeba odmítnout rozlišování mezi pozitivním a negativním přímým účinkem směrnic několikrát navrhované s ohledem na horizontální vztahy [22]. Podle tohoto názoru sice neprovedené směrnice nemohou zakládat přímé povinnosti jednotlivců vůči jiným soukromým subjektům; avšak vnitrostátní právo, které je v rozporu se směrnicemi, nelze – s přihlédnutím k zásadě aplikační přednosti unijního práva – nepoužít ani ve sporech mezi soukromými osobami. Proti tomu je správně namítáno, že tento přístup by byl na újmu právní jistotě [23]. V závislosti na tom, v jakém normativním kontextu se předpis, který je v rozporu se směrnicemi, ve vnitrostátním právu nachází, může totiž jeho nepoužití přece jen vést k rozšíření povinností soukromých subjektů; zda se jedná o takový případ, závisí – z pohledu unijního práva – spíše na náhodných faktorech, například na tom, zda ve vnitrostátním právu existuje jiný (povinnosti ukládající) předpis, jejž lze v případě nepoužití práva, které je v rozporu se směrnicemi, uplatnit.

64. V důsledku toho by se žalobkyně v původním řízení podle této judikatury nemohla odvolávat na čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88, chtěla-li by se u předkládajícího soudu domáhat nepoužitelnosti vnitrostátní právní úpravy, která je v rozporu s unijním právem.

65. Jako kompenzaci chybějícího horizontálního přímého účinku směrnic odkázal nicméně Soudní dvůr na existenci alternativních řešení, která mohou poskytnout satisfakci jednotlivci, který má za to, že je dotčen neprovedením nebo nesprávným provedením směrnice. Přitom se jedná zaprvé o možnost výkladu vnitrostátního práva v souladu se směrnicí, zadruhé o použití zásad odpovědnosti členských států podle unijního práva za porušení unijního práva.

66. Soudní dvůr odůvodnil metodu konformního výkladu povinností všech orgánů členských států, včetně soudních orgánů, dosáhnout v rozsahu jejich pravomocí výsledku sledovaného směrnicí, jakož i přijmout veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k zajištění splnění této povinnosti [24]. Uvedená metoda implikuje, že při použití vnitrostátního práva se toto právo za použití všech dostupných metod výkladu vyloží tak, že výklad se provede v co možná největším rozsahu ve světle znění a účelu uvedené směrnice, aby se dosáhlo výsledku, který tato směrnice sleduje, a dospělo se tak k souladu s čl. 288 třetím pododstavcem SFEU [25]. V rozsudku Pfeiffer a další [26] objasnil Soudní dvůr, jak má vnitrostátní soud ve sporu mezi jednotlivci postupovat. Umožňuje-li vnitrostátní právo použitím svých výkladových metod vyložit za určitých okolností vnitrostátní ustanovení tak, aby se zabránilo rozporu s jinou normou vnitrostátního práva, nebo omezit za tímto účelem dosah tohoto ustanovení a použít je pouze v tom rozsahu, v němž je slučitelné s touto normou, pak má vnitrostátní soud povinnost použít tytéž metody, aby bylo dosaženo cíle sledovaného směrnicí.

67. Jak Soudní dvůr opakovaně objasnil, je tato povinnost výkladu vnitrostátního práva v souladu se směrnicí ovšem omezena obecnými právními zásadami, zejména zásadou právní jistoty, a sice v tom smyslu, že nemůže sloužit jako základ pro výklad vnitrostátního práva *contra legem* [27].

22 — Viz např. stanovisko generálního advokáta Albera ze dne 18. ledna 2000, Collino a Chiappero (C-343/98, Recueil, s. I-6659, body 29 až 31); stanovisko generálního advokáta Ruize-Jaraba Colomera ze dne 6. května 2003, Pfeiffer (rozsudek uvedený výše v poznámce pod čarou 19, bod 58); se zaměřením na zvláštnosti antidiskriminačního práva: stanovisko generálního advokáta Bota ze dne 7. července 2009, Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, body 63, 70).

23 — Viz Herresthal, C., *Rechtsfortbildung im europarechtlichen Bezugsrahmen – Methoden, Kompetenzen, Grenzen dargestellt am Beispiel des Privatrechts*, Mnichov, 2006, s. 81 a násl.; in: Danwitz, T., „Rechtswirkung von Richtlinien in der neueren Rechtsprechung des EuGH“, *Juristenzeitung*, 2007, s. 697, 703.

24 — Viz rozsudky Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 47), ze dne 10. dubna 1984, von Colson a Kamann (14/83, Recueil, s. 1891, bod 26), ze dne 13. listopadu 1990, Marleasing (C-106/89, Recueil, s. I-4135, bod 8), Faccini Dori (uvedený výše v poznámce pod čarou 20, bod 26), ze dne 18. prosince 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, Recueil, s. I-7411, bod 40), Pfeiffer a další (uvedený výše v poznámce pod čarou 19, bod 110), jakož i ze dne 23. dubna 2009, Angelidaki a další (C-378/07 až C-380/07, Sb. rozh. s. I-3071, bod 106).

25 — Viz rozsudky Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 48) a von Colson a Kamann (uvedený výše v poznámce pod čarou 24, bod 26).

26 — Rozsudek Pfeiffer a další (uvedený výše v poznámce pod čarou 19, bod 116).

27 — V tomto smyslu viz rozsudky ze dne 8. října 1987, Kolpinghuis Nijmegen (80/86, Recueil, s. 3969, bod 13), Adeneler a další (C-212/04, Recueil, s. I-06057, bod 110), Impact (uvedený výše v poznámce pod čarou 19, bod 100), Angelidaki a další (uvedený výše v poznámce pod čarou 24, bod 199), a ze dne 16. července 2009, Mono Car Styling (C-12/08, Sb. rozh. s. I-6653, bod 61).

68. Z předkládacího usnesení nelze výslovně vyrozumět, zda je výklad vnitrostátního práva v souladu se směrnicemi vůbec možný. Z celkového posouzení žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce však lze vyvodit, že předkládajícímu soudu zjevně jako jediné východisko k tomu, aby dospěl k takovému výsledku výkladu, který je v souladu se směrnicemi, zbývá možnost nepoužít právní úpravu, která je předmětem sporu. S přihlédnutím ke skutečnosti, že předkládající soud ve svém předkládacím usnesení citoval judikaturu Soudního dvora k mezím této metody výkladu, lze vycházet z toho, že konformní výklad není v původním sporu možný, aniž by vnitrostátní právo bylo vykládáno *contra legem*.

b) Možné alternativní přístupy

69. Zbývá tudíž věnovat se otázce, zda by vnitrostátnímu soudu nebyl přesto za určitých okolností povolen postup, při němž by mohl právní úpravu, která je předmětem sporu, ve vztahu mezi soukromými osobami nepoužít. Podle mého názoru přicházejí v úvahu tři rozdílné přístupy, které jednotlivě vysvětlím a přezkoumám z hlediska jejich proveditelnosti.

70. Nejprve je nutno přezkoumat, zda přichází v úvahu přímá použitelnost základního práva stanoveného v čl. 31 odst. 2 Listiny [28]. Následně je nezbytná analýza otázky, zda lze nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok kvalifikovat jako obecnou zásadu unijního práva a přímo použít ve vztahu mezi soukromými osobami [29]. Konečně je nezbytné kritické vypořádání se s přístupem Soudního dvora v rozsudku Kücükdeveci s ohledem na posouzení přenositelnosti tohoto přístupu na projednávanou věc [30].

i) Přímá použitelnost základního práva zakotveného v čl. 31 odst. 2 Listiny

71. První přístup by mohl spočívat, jak již bylo naznačeno, v přímém použití základního práva na placenou dovolenou za kalendářní rok zakotveného v čl. 31 odst. 2 Listiny.

– Použitelnost Listiny

72. Měla-li Listina původně v tomto ohledu především deklaratorní charakter, když byla chápána jako vyjádření vlastního závazku Unie k dodržování základních práv, získal tento text vstupem Lisabonské smlouvy v platnost dne 1. prosince 2009 podle čl. 6 odst. 1 SEU konečně postavení primárního práva v rámci právního řádu Unie [31]. To má za následek, že právní akty vydané v této oblasti úpravy pracovní doby orgány Unie budou nyní poměřovány na základě vázanosti základními právy nařízené v čl. 51 odst. 1 Listiny měřítkem tohoto ustanovení. Rovněž jsou jí od nynějška vázány členské státy při provádění unijního práva [32].

73. Vzhledem k okolnosti, že fakta, která dala podnět k původnímu sporu, se odehrávala v letech 2005 až 2007, a tudíž v okamžiku, kdy Listina ještě nevstoupila v platnost, je nutno její použitelnost na skutkový stav, který je základem projednávané věci, přísně vzato *ratione temporis* odmítnout. Bylo by však ponecháno ze zřetele, že soudy Unie jí již před jejím formálním zakotvením v právním řádu Unie

28 — Viz body 71 až 88 tohoto stanoviska.

29 — Viz body 89 až 143 tohoto stanoviska.

30 — Viz body 144 až 169 tohoto stanoviska.

31 — Viz rozsudky Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 22) a ze dne 22. prosince 2010, DEB (C-279/09, Sb. rozh. s. I-13849, bod 30).

32 — Viz Jarass, H. D., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union – Kommentar*, Mnichov 2010, čl. 31 bod 3, s. 277, a čl. 51 bod 6, s. 413.

přikládaly při výkladu unijního práva zásadní význam [33]. Proti použití Listiny jako výkladové pomůcky nelze nic namítat, neboť posiluje ta práva, která jsou stanovena v řadě právních instrumentů a vyplývají ze ústavních tradic společných členským státům, čímž mohou být v konečném důsledku považovány za výraz evropského hodnotového řádu.

74. Po jejím vstupu v platnost, k němuž mezitím došlo, by měl být nyní její závazný charakter při výkladu již nesporný, což je potvrzeno zejména okolností, že ji Soudní dvůr v bodě 22 rozsudku Kücükdeveci navzdory její zjevné nepoužitelnosti *ratione temporis* zahrnul do svých právních úvah [34]. Zdá se být tudíž důsledné použít také v projednávané věci příslušná relevantní ustanovení Listiny jako výchozí bod pro výklad všech ostatních norem unijního práva, včetně obecných právních zásad a sekundárního práva. To znamená zejména vyhnout se jakémukoli výkladu těchto norem, který by mohl být v rozporu s hodnotami Listiny.

– Povaha základního práva

75. Kvalifikace práva pracovníka na placenou dovolenou za kalendářní rok zakotveného v čl. 31 odst. 2 Listiny jako sociálního základního práva podle mého názoru nepřináší zvláštní problémy. Jak jsem objasnila ve svém stanovisku ve věci Schultz-Hoff a další [35], představuje skutečnost, že tento nárok byl přijat do Listiny, potvrzení toho, že má povahu základního práva. Souhlasím přitom s názorem generálního advokáta Tizzana, který jej vyjádřil již ve svém stanovisku ve věci BECTU [36]. V rozsahu, v němž jsem v tomto ohledu získala přehled, zastává tento názor rovněž nikoli nevýznamná část odborné právní nauky [37], přičemž byly uvedeny podobné argumenty. Vycházejí v zásadě ze znění, jakož i z právní konstrukce této normy základního práva.

76. Ve skutečnosti již znění tohoto ustanovení naznačuje, že nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok byl koncipován jako „základní právo“, čímž může být ihned vyloučena příslušnost k „zásadám“ uvedeným v čl. 51 odst. 1 Listiny, které nezakládají přímá subjektivní práva, nýbrž vyžadují konkretizaci ze strany adresátů v rámci jejich pravomocí. Článek 31 odst. 2 Listiny totiž stanoví, že „[k]aždý pracovník má *právo* na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou“. V něm je jasně vyjádřena lidskoprávní povaha záruky, zejména když v tomto článku stojí v popředí lidská důstojnost v pracovním životě [38].

33 — Na to správně poukazují Lenaerts, K./Van Nuffel, P., *European Union Law*, Londýn 2011, s. 832, bod 22-022. Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 27. června 2006, Parlament v. Rada (C-540/06, Sb. rozh. s. I-5769, body 38 a 58), ze dne 13. března 2007, Unibet (C-432/05, Sb. rozh. s. I-2271, bod 37), ze dne 11. prosince 2007, International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union (C-438/05, Sb. rozh. s. I-10779, body 90 a 91), ze dne 29. ledna 2008, Promusicae (C-275/06, Sb. rozh. s. I-271, body 61 až 65), ze dne 3. září 2008, Al Barakaat International Foundation v. Rada a Komise (C-402/05 P a C-415/05 P, Sb. rozh. s. I-6351, bod 335), Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 22), a ze dne 9. ledna 2010, Eifert v. Land Hessen (C-92/09 a C-93/09, Sb. rozh. s. I-11063, bod 45 a násl.). Viz rozsudek Tribunálu ze dne 3. května 2002, Jégo-Quéré v. Komise (T-177/01, Recueil, s. II-2365). Kromě toho odkázal na Listinu Evropský soud pro lidská práva v rozsudcích ze dne 11. července 2002, Goodwin v. Spojené království (stížnost č. 28957/95, bod 100), jakož i ze dne 30. června 2005, Bosphorus v. Irsko (stížnost č. 45036/98, bod 159).

34 — Jak správně poznamenává Fischinger, P., „Normverwerfungskompetenz nationaler Gerichte bei Verstößen gegen primärrechtliche Diskriminierungsverbote ohne vorherige Anrufung des EuGH“, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2011, s. 206, nemohl být článek 21 Listiny použitelný na skutkový stav, který byl základem rozsudku Kükükdeveci, neboť Listina vstoupila v platnost teprve dlouho po účinnosti výpovědi.

35 — Stanovisko ze dne 24. ledna 2008, Schultz-Hoff a další (rozsudek uvedený výše v poznámce pod čarou 6, bod 38).

36 — Stanovisko generálního advokáta Tizzana ze dne 8. února 2001, BECTU (rozsudek uvedený výše v poznámce pod čarou 5, bod 28).

37 — Lenaerts, K., „La solidarité ou le chapitre IV de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne“, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2010, bod 28, s. 217 a násl.; Jarass, H., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, Mnichov 2010, článek 31, s. 277, bod 2; Picod, F., *Traité établissant une Constitution pour l'Europe, Partie II – La Charte des droits fondamentaux de l'Union*, svazek 2, Brusel 2005, článek II-91, s. 424, 653; Frenz, W., *Handbuch Europarecht*, svazek 4 (Europäische Grundrechte), s. 1078, bod 3597, jakož i s. 1164, bod 3881; Riedel, E., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 3. vydání, Baden-Baden 2011, článek 31, s. 442, bod 12; Seifert, A., „Mangold und kein Ende – die Entscheidung der Großen Kammer des EuGH vom 19.1.2010 in der Rechtssache Kücükdeveci“, *Europarecht*, 2010, s. 808, hovoří ve vztahu k čl. 31 odst. 2 Listiny o základním právu.

38 — V tomto smyslu Riedel, E., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), článek 31, s. 442, bod 12.

Tím se zásadně liší od jiných ustanovení hlavy IV („Solidarita“) Listiny, která jsou formulována spíše ve smyslu objektivně-právní záruky tak, že v nich zaručená práva jsou buď „uznána“ nebo „respektována“. Tyto odlišné formulace umožňují rozeznat odstupňovanou intenzitu ochrany v závislosti na právním zájmu [39].

77. V souladu s tímto odstupňovaným systémem ochrany ta ustanovení, která obsahují pouze „zásady“, a tudíž podle čl. 52 odst. 5 první věty Listiny zavazují v první řadě zákonodárce při provádění, často také stanoví, že ochrana je zajištěna pouze „podle pravidel stanovených právem Unie, respektive vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi“ [40]. Hlavním charakteristickým znakem zásad je totiž skutečnost, že jejich použití často předpokládá přijetí prováděcích ustanovení, které se může ostatně uskutečnit pouze v souladu s rozdělením pravomocí stanoveným Smlouvami a při respektování zásady subsidiarity [41]. Skutečnost, že zásady jsou nezbytné k rozvoji účinnosti zákonných a organizačních, jakož i praktických opatření Unie a jejích členských států, je vyjádřena v obratu „podporují jejich uplatňování“, která platí rovněž pro zásady, v čl. 51 odst. 1 druhé větě Listiny.

78. O to se však nejedná v případě čl. 31 odst. 2 Listiny, který je v tomto ohledu založen na individuálním nároku. Skutečnost, že čl. 31 odst. 1 Listiny, v němž se odkazuje na „právo na pracovní podmínky respektující […] zdraví, bezpečnost a důstojnost“, je formulován relativně abstraktně a vyžaduje nejprve konkretizaci prostřednictvím odstavce 2, nelze uvádět jako argument ve prospěch kvalifikace tohoto předpisu v jeho celku jako „zásady“ ve smyslu čl. 51 odst. 1 Listiny, zvláště když normy základních práv mohou být v zásadě formulovány velmi abstraktně, zejména proto, aby odpovídaly politickým a společenským změnám [42]. To platí tím spíše pro sociální práva, která jsou často založena na konkretizaci, v neposlední řadě vzhledem k nákladům s nimi spojeným, které nakonec mohou realizaci těchto práv učinit závislou na skutečných hospodářských možnostech státu [43].

79. Systematický výklad nevede k jinému závěru. Článek 28 a článek 29 Listiny hovoří rovněž o tom, že příslušní nositelé základních práv mají „právo“, čímž obě ustanovení zajišťují práva subjektivní [44]. Z důvodu blízkosti předpisů k článku 31 Listiny, jejich obsahové provázanosti a totožnosti jejich struktury je nutno vycházet ze subjektivního práva rovněž v případě článku 31 Listiny.

– Chybějící horizontální účinek

Systém ochrany základních práv podle Listiny

39 — Schwarze, J., „Der Grundrechtsschutz für Unternehmen in der Europäischen Grundrechtecharta“, *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2001, s. 519.

40 — Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 134, bod 444.

41 — Viz Borowsky, M., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 3. vydání, Baden-Baden 2011, článek 51, s. 660, bod 34.

42 — Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1164, bod 3882.

43 — Tamtéž, s. 135, bod 444.

44 — Lenaerts, K., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1165, bod 3884.

80. Formulace článku 31 Listiny by mohla na první pohled svádět k tomu, aby byl normě připisován horizontální účinek [45] a byla použita přímo na vztah mezi pracovníkem a zaměstnavatelem. Tím by byly teoreticky také soukromé osoby povinny k zajištění slušných a spravedlivých pracovních podmínek. Podle čl. 51 odst. 1 první věty jsou však ustanovení Listiny určena pouze „orgánům [a] institucím [...] Unie [...] a členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie". Mimoto čl. 52 odst. 2 stanoví, že „práva uznaná touto Listinou, jež jsou podrobněji upravena ve Smlouvách [Společenství nebo ve Smlouvě o Evropské unii], jsou vykonávána za podmínek a v mezích v nich stanovených". Podle mého názoru ukazují tato ustanovení na záměrné omezení kruhu adresátů základních práv, jež zase objasňuje způsob ochrany základních práv, o nějž zákonodárce Unie usiloval.

81. Podle toho může docházet k zásahům do oblasti zaručené článkem 31 Listiny pouze tehdy, jestliže Unie nebo členské státy nezajistí svým pracovníkům slušné a spravedlivé pracovní podmínky nebo když nepřijmou ustanovení k zajištění práv uvedených v článku 31 Listiny, ačkoli disponují příslušnými pravomocemi [46]. Toto ustanovení tudíž zaručuje jednotlivci subjektivní právo, které spočívá v první řadě v povinnosti Unie a jejích členských států zajistit mu ochranu.

82. Porušení základního práva jednáním členského státu by s ohledem na jednoznačné znění čl. 51 odst. 1 první věty Listiny přicházelo v úvahu pouze v rámci provádění unijního práva, respektive v případě provádění směrnic do vnitrostátního práva [47]. V tomto ustanovení je konečně potvrzena vázanost členských států základními právy při provádění unijního práva uznaná v judikatuře Soudního dvora [48]. Přitom je ovšem třeba uvážit, že subjektům, kterým ze základního práva vyplývají povinnosti, přísluší při provádění značný prostor k uvážení, neboť článek 31 Listiny jakožto základní právo zajišťující ochranu předpokládá právě přijetí prováděcích ustanovení [49].

45 — V případě problému „horizontálního účinku" se jedná o otázku, zda mají základní práva význam pouze pro vztah mezi jednotlivcem a státem (tj. směřují ke státu), nebo zda platí rovněž v oblasti vztahů mezi občany navzájem. Přitom je zastávána jak teorie „přímého horizontálního účinku" základních práv, tak teorie „nepřímého horizontálního účinku". „Přímým horizontálním účinkem" se rozumí přímá platnost základních práv rovněž v soukromém styku. Právní úkony by tudíž podle tohoto názoru nebyly možné, jsou-li v rozporu se základní právem. Naproti tomu považuje teorie „nepřímého horizontálního účinku" obecná ustanovení za „místa průniku" základních práv do soukromého práva; při výkladu těchto obecných ustanovení je nutno přihlížet k hodnotovému systému základních práv. Pouze v případě nepřímého účinku by rozhodná hlediska (např. základní právo a svoboda obsažená ve Smlouvě) mohla být zvažována (k tomu viz Walter, R./Mayer, H., *Grundriss des österreichischen Bundesverfassungsrechts*, 9. vydání, Vídeň 2000, s. 548 a násl., a mé stanovisko ze dne 29. března 2007, Carp, C-80/06, rozsudek ze dne 7. června 2007, Sb. rozh. s. I-4473, bod 69).
Z právně komparatistické analýzy horizontálního účinku základních práv v členských státech (viz Rengeling, H.-W./Szczekalla, P., *Grundrechte in der Europäischen Union – Charta der Grundrechte und Allgemeine Rechtsgrundsätze*, Kolín nad Rýnem 2004, s. 179 a násl., bod 338 a násl.) vyplývá, že je ve většině členských států v každém případě znám a diskutován, konkrétní otázky jsou tam však také zčásti dosud neobjasněny a jsou předmětem diskuse. V Itálii je uznána jak nepřímá vázanost pro soukromoprávní vztahy v poměru koordinačním, tak přímá vázanost soukromých osob v právních vztazích, v nichž jedna smluvní strana může vykonávat větší moc než strana druhá. V Belgii je horizontální účinek základních práv diskutován a v judikatuře je shledána tendence k uznání nepřímého horizontálního účinku. Také v Rakousku probíhá zčásti ještě kontroverzní diskuse. Dosud nerozhodnutá je otázka rovněž v Řecku. Horizontální účinek jednotlivých základních práv je v každém případě uznán ve Francii, Irsku, Nizozemsku, Portugalsku, Španělsku a Slovinsku. Slovinská právní nauka poukazuje na to, že některá základní práva ze slovinské ústavy umožňují (přímý) horizontální účinek (viz Krivic, M., „Ustavno sodišče, pristojnosti in postopek", in: Pavčnik/Mavčič [vyd.], *Ustavno sodstvo*, Cankarjeva založba, 2000, s. 69). Dosud neuznán je horizontální účinek ustanovení základních práv např. v Dánsku a Lucembursku. Ve Spojeném království musí být základní práva vzhledem k neexistenci psané ústavy ve smyslu souhrnného dokumentu odvozena ze zákonů a Common Law (viz „*Soziale Grundrechte in Europa*", Evropský parlament – Generální ředitelství pro vědu, pracovní dokument SOCI 104 DE, s. 26 a násl.). Relevantní judikatura k EÚLP zejména po přijetí „Human Rights Act" z roku 1998, jakož i dříve, nabývá nicméně stále více na významu. Ve Finsku nezavazují základní práva jednotlivce přímo; stát je ovšem povinen zamezit jejich porušování ze strany soukromých osob.

46 — Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 32), článek 31, s. 277, bod 9; Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1171, bod 3909.

47 — Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 32), článek 51, s. 419, bod 21.

48 — V tomto smyslu Geiger, R., *EUV/AEUV-Kommentar* (vyd. Rudolf Geiger/Daniel-Erasmus Khan/Markus Kotzur), 5. vydání, Mnichov 2010, článek 51, s. 1016. Viz rozsudky ze dne 12. prosince 1996, Trestní řízení proti X (C-74/95, Recueil, s. I-6609, bod 25), ze dne 13. dubna 2000, Karlsson (C-292/97, Recueil, s. I-2737, bod 37), ze dne 6. listopadu 2003, Lindqvist (C-101/01, Recueil, s. I-12971, bod 87), ze dne 26. června 2007, Ordre des barreaux francophones et germanophone a další (C-305/05, Sb. rozh. s. I-5305, bod 28), a Promusicae (uvedený výše v poznámce pod čarou 33, bod 68).

49 — Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 32), článek 31, s. 279, bod 9, jakož i článek 51, s. 419, bod 21; Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1172, bod 3910.

83. Vzhledem ke skutečnosti, že zaprvé čl. 51 odst. 1 první věta Listiny jednoznačně stanoví okruh subjektů, kterým ze základního práva vyplývají povinnosti, a zadruhé, že funkce základního práva z článku 31 Listiny je vyčerpána – posuzováno podle cíle jeho úpravy – odůvodněním povinnosti Unie a členských států zajistit ochranu, je nutno vycházet z toho, že soukromé osoby nejsou tímto základním právem přímo vázány [50]. Jako dodatečný argument proti přímému horizontálnímu účinku základních práv lze obecně dále uvést, že soukromé osoby ani nemohou vyhovět zákonné výhradě („Každé omezení výkonu práv a svobod uznaných touto listinou musí být stanoveno zákonem“) stanovené v čl. 52 odst. 1 Listiny. Tento státoprávní požadavek na zásahy do základních práv lze přirozeně směřovat pouze k Unii a jejím členským státům jakožto nositelům veřejné moci. Soukromé osoby mohou být tudíž vázány nanejvýše nepřímo ustanoveními k provedení povinnosti zajistit ochranu [51]. Kromě toho se výklad, který je v souladu se základními právy, uplatní také v případě předpisů soukromého práva. To však pro účely projednávaného řízení není dále relevantní. Relevantní je naopak zjištění, že základní právo na placenou dovolenou za kalendářní rok zakotvené v čl. 31 odst. 2 Listiny není mezi soukromými osobami přímo použitelné.

Systém ochrany základních práv podle EÚLP

84. Systém ochrany základních práv stanovený v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP) dokazuje, že k zajištění náležité ochrany základních práv v tzv. horizontálních vztazích není nutně vyžadována přímá vázanost soukromých osob základními právy, nýbrž naopak postačí, když se jednotlivec, za účelem zabránění porušování základních práv soukromými osobami, může odvolat na povinnost zákonodárce zajistit ochranu.

85. EÚLP sice nestanoví právo na dovolenou za kalendářní rok srovnatelné s právem v čl. 31 odst. 2 Listiny, je však nutno uvážit, že podle čl. 52 odst. 3 a článku 53 Listiny je úroveň ochrany základních práv obsažená v EÚLP pro právní řád Unie rozhodná. Tato ustanovení je totiž v souladu s jejich smyslem a účelem nutno chápat v tom smyslu, že úroveň ochrany základních práv zajištěná v Listině nesmí zaostávat za minimálními standardy EÚLP [52]. Z tohoto důvodu, ale také s ohledem na budoucí přístup Unie k EÚLP, jak je stanoveno v čl. 6 odst. 2 první větě SEU, se zdá být nevyhnutelné přihlédnout k možnostem řešení, které tento celoevropský systém ochrany základních práv nabízí.

50 — Proti přímému horizontálnímu účinku: Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 32), článek 31, s. 277, bod 3, jakož i článek 51, s. 421, bod 24; stejný autor, EU-Grundrechte, Mnichov 2005, § 4, s. 42; De Mol, M., „Kücükdeveci: Mangold Revisited – Horizontal Direct Effect of a General Principle of EU Law“, *European Constitutional Law Review*, 2010, bod 6, s. 302; Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1172, bod 3910; Schiek, D., „Constitutional Principles and Horizontal Effet: Kücükdeveci Revisited“, *European Labour Law Journal*, 2010, bod 3, s. 373; Hatje, A., *EU-Kommentar* (vyd. Jürgen Schwarze), 2. vydání, Baden-Baden 2009, článek 51, s. 2324, bod 20; Kingreen, T., *EUV/EGV – Kommentar*, 3. vydání, Mnichov 2007, článek 51 GRCh, s. 2713, bod 18, který odkazuje na to, že některá základní práva Listiny by sice při nezaujatém čtení mohla být chápána tak, že mají horizontální účinek, autor však zastává názor, že tam uvedená základní práva nemají horizontální účinek, neboť čl. 51 odst. 1 první věta zavazuje pouze Unii a členské státy. Porušováním základních práv soukromými osobami lze podle názoru autora zamezit výkonem povinnosti ochrany v rámci veřejné moci vůči zásahům nestátních třetích osob. Podobně také Riesenhuber, K., *Europäisches Arbeitsrecht*, Hamburk 2009, § 2, s. 45, bod 25, podle něhož základní práva Listiny nezavazují soukromé osoby přímo, nýbrž pouze nepřímo prostřednictvím povinností zákonodárce zajistit ochranu. Kokott, J./Sobotta, C., „The Charter of fundamental rights of the European Union after Lisbon“, *EUI Working Papers (2010/6) – Academy of European Law*, s. 14, rovněž zastávají názor, že přímý účinek základních práv ve vztahu mezi soukromými osobami je v rozporu s článkem 51 Listiny.
Ve prospěch přímého horizontálního účinku: Dauses, M., *Der Schutz der Grundrechte in der Rechtsordnung der Europäischen Union*, Frankfurt nad Mohanem 2010, s. 99, který k odůvodnění svého právního názoru odkazuje na judikaturu Soudního dvora, podle níž mohou být za určitých podmínek rovněž jednotlivci povinni zaručit základní práva, např. při diskriminaci z důvodů státní příslušnosti nebo v oblasti rovného zacházení s muži a ženami.
K jasnému stanovisku nedospívá Streinz, R., *EUV/EGV – Kommentar*, Mnichov 2003, článek 51, s. 2652, bod 10, který vysvětluje, že otázka přímého či nepřímého horizontálního účinku práv Listiny byla stejně jako otázka povinností ochrany plynoucích ze základních práv vyňata a ponechána spíše judikatuře a nauce.

51 — Viz Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 32), článek 31, s. 277, bod 3; Knecht, M., *EU-Kommentar* (vyd. Jürgen Schwarze), 2. vydání, Baden-Baden 2009, článek 31, s. 2276, bod 4; Kingreen, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 50); Kühling, J., *Europäisches Verfassungsrecht* (vyd. Armin von Bogdandy), Heidelberg 2003, s. 603, vychází z toho, že základní práva mohou zakládat ochranné povinnosti veřejné moci vůči jednání soukromých osob, takže by to vyžadovalo pochybnou konstrukci vázanosti soukromých osob základními právy.

52 — Viz Becker, U., *EU-Kommentar* (vyd. Jürgen Schwarze), 2. vydání, Baden-Baden 2009, článek 53, s. 2333, bod 1, podle jehož názoru slouží článek 53 Listiny k tomu, aby vyloučil kolize mezi různými zdroji záruk základních práv. Ustanovení ve výsledku představuje doložku nejvyšších výhod: jde-li jiné základní právo (např. z EÚLP) nad rámec práv zaručených Listinou, nelze posledně uvedená práva chápat tak, že by zakazovala rozsáhlejší ochranu. Zaručuje-li naopak Listina právní následky sahající dále než jiná základní práva, nebudou tato práva již od počátku přímo omezena.

86. K tomu je nutno konstatovat, že v žádné záruce základního práva zakotvené v EÚLP nelze najít opěrné body pro horizontální účinek, přestože existují také ustanovení, která se tomu zdají být blízko [53]. Horizontální účinek by čelil stěží překonatelným těžkostem rovněž z procesních důvodů, neboť stížnosti na porušení poskytnutí záruk EÚLP soukromými osobami podle článku 35 EÚLP jsou od počátku *ratione personae* nepřípustné [54]. Namísto toho je ochrana základních práv ve vztahu mezi soukromými osobami prováděna tím, že státu je uložena povinnost zajistit ochranu, kterou musí splnit přijetím pozitivních opatření (tzv. „obligations positives"). Podle tohoto konceptu je stát povinen zabránit zásahům soukromých osob (rušením) do právního postavení dotčených osob oprávněných podle základního práva (oběť) [55], disponuje přitom určitým prostorem při volbě prostředků. Pouze ve zvláštních případech vyžaduje EÚLP k ochraně základního práva zákonné zákazy spojené s trestem, např. v oblasti ochrany života podle článku 2 EÚLP vůči zásahům ze strany soukromých osob. Svou povinnost zajistit ochranu naplňuje stát zákony a jejich prováděním, tím, že například v soukromém právu zajistí rovnováhu zájmů v souladu s EÚLP, dostatečně chrání nositele základních práv prostřednictvím trestního práva před porušováním ze strany soukromých osob nebo vhodně upraví zájmy v oblasti sousedského práva ve správním právu [56]. Porušení této povinnosti zajistit ochranu je závazně konstatováno Evropským soudem pro lidská práva odsouzením příslušného státu [57]. Vzhledem k nedostatku pasivní legitimace soukromých osob však s takovým odsouzením není spojena spoluodpovědnost rušitele, který se v konečném důsledku porušení základního práva dopustil.

87. Již tento krátký přehled ukazuje, že dogmatika povinností zajistit ochranu, na níž spočívá systém ochrany základních práv podle EÚLP, považuje vázanost soukromých osob základními právy za nadbytečnou, neboť pro právní otázky, které jsou obvykle v rámci horizontálního účinku diskutovány, nabízí náležitá řešení [58]. Nelze tudíž tvrdit, že úroveň ochrany základních práv v Unii zaostává za úrovní EÚLP, pokud by byl přímý účinek základních práv Listiny v horizontálních vztazích popřen.

– Závěr

88. Předkládající soud tudíž nemůže vycházet z čl. 31 odst. 2 Listiny za účelem nepoužití vnitrostátního práva, které je v rozporu s unijním právem a jež není možno vyložit v souladu se směrnicemi, ve sporu mezi soukromými osobami.

ii) Přímá použitelnost případné obecné právní zásady

89. Další možný přístup by spočíval v použití případné obecné zásady unijního práva, která by v daném případě stanovila nárok pracovníka na placenou dovolenou za kalendářní rok, ve vztahu mezi soukromými osobami.

53 — V tomto smyslu Grabenwarter, C., *Europäische Menschenrechtskonvention*, 4. vydání, Vídeň 2009, s. 130, bod 14.

54 — Viz Rengeling, H.-W./Szczekalla, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 45), s. 180, bod 339. Viz rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 11. října 1988, Ian Nimmo v. Spojené království (stížnost č. 12327/86), a ze dne 7. dubna 1997, Scientology Kirche Deutschland e.V. v. Německo (stížnost č. 34614/97).

55 — Viz Reid, K., A *practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 2. vydání, Londýn 2004, s. 46, bod I-064; Grabenwarter, C., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 53), s. 127, bod 7; Jarass, H., *EU-Grundrechte*, Mnichov 2005, s. 52, bod 12; Rengeling, H.-W./Szczekalla, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 45), s. 180, bod 339, kteří popírají horizontální účinek jednotlivých záruk v EÚLP. Namísto toho se jedná pouze o výklad práva smluvních států a jejich takzvaných pozitivních povinnosti (povinností ochrany) v souladu s Úmluvou, právě také k ochraně práv stanovených Úmluvou prostřednictvím vnitrostátních zákonů. Podobně to platí pro ostatní mezinárodní smlouvy o ochraně lidských práv, zejména pro Mezinárodní pakt o ochraně občanských a politických práv.

56 — Grabenwarter, C., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 53), s. 131, bod 15.

57 — Viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. prosince 2008, Khurshid Mustafa a Tarzibachi v. Švédsko (stížnost č. 23883/06), bod 50 [právo na informace], ze dne 24. června 2004, Von Hannover v. Německo (stížnost č. 59320/00), bod 57 [povinnost respektovat soukromí], ze dne 16. listopadu 2004, Moreno Gómez v. Španělsko (stížnost č. 4143/02), bod 55 [povinnost respektovat soukromí], a ze dne 30. listopadu 2004, Öneryildiz v. Turecko (stížnost č. 48939/99), bod 135 [vlastnické právo].

58 — Viz Grabenwarter, C., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 53), s. 131, bod 15, podle jehož názoru se problémy horizontálního účinku v dogmatice povinností zajistit ochranu rozplynou.

90. Tento přístup by ovšem předpokládal objasnění dvou základních otázek. Zaprvé by musela být zkoumána otázka, zda právo na placenou dovolenou za kalendářní rok vůbec zaujímá postavení obecné právní zásady v právním řádu Unie. Zadruhé by muselo být objasněno, zda by tato obecná právní zásada byla použitelná eventuelně rovněž ve vztahu mezi soukromými osobami.

– Postavení práva na dovolenou za kalendářní rok v právním řádu Unie

Pojem obecné právní zásady

91. Jako úvod k přezkumu první otázky je třeba v krátkém přehledu představit jak pojem, tak funkci obecných právních zásad v unijním právu.

92. Obecné zásady unijního práva zaujímají v judikatuře Soudního dvora zvláštní místo. Přesto je pojem obecných právních zásad dosud sporný [59]. Terminologie je v odborné právní literatuře i v judikatuře nejednotná. Částečně se rozdíly týkají pouze volby slov, např. pokud Soudní dvůr a generální advokáti odkazují na „obecně uznané pravidlo“ [60], „obecně uznávanou právní zásadu“ [61], „základní právní zásady“ [62], „základní zásadu“ [63], prostou „zásadu“ [64], „právní pravidlo“ [65] nebo „obecnou zásadu rovnosti, náležející mezi základní zásady unijního práva“ [66].

93. Jednotnost panuje v každém případě v tom, že obecné právní zásady mají v judikatuře velký význam pro vyplňování právních mezer a jakožto výkladová pomůcka [67]. To vyplývá v neposlední řadě ze skutečnosti, že právní řád Unie je právním řádem, který se vyvíjí a který musí být z důvodu své otevřenosti pro integrační vývoj nutně mezerovitý a je nutno jej vykládat. Na základě tohoto poznatku Soudní dvůr zřejmě rovněž upustil od přesné klasifikace obecných právních zásad, aby si zachoval pružnost, kterou potřebuje k rozhodování o skutkových otázkách, vyvstávajících nezávisle na terminologických rozdílech [68]. Kromě toho přísluší obecným právním zásadám význam v jejich funkci jakožto pravidlo pro posouzení legality a platnosti právních aktů [69] Unie, jakož i jako základ pro soudcovské dotváření práva [70].

94. Podle definice zastávané v literatuře patří k obecným právním zásadám taková základní ustanovení nepsaného primárního unijního práva, která jsou jako taková vlastní právnímu řádu Evropské unie nebo jsou společná právním řádům členských států [71]. Lze v podstatě rozlišovat mezi obecnými zásadami unijního práva v užším smyslu, tj. těmi, které se vyvinuly výlučně z ducha a systému Smluv

59 — Viz Schwarze, J., *European Administrative Law*, Lucemburk 2006, s. 65, a Sariyiannidou, E., *Institutional balance and democratic legitimacy in the decision-making process of the EU*, Bristol 2006, s. 145.

60 — Rozsudek ze dne 16. července 1956, Fédération Charbonnière de Belgique v. Vysoký úřad (8/55, Recueil, s. 199, bod 311).

61 — Rozsudek ze dne 21. června 1958, Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie v. Vysoký úřad (13/57, Recueil, s. 273, bod 304).

62 — Rozsudek ze dne 22. března 1961, SNUPAT v. Vysoký úřad (42/59 a 49/59, Recueil, s. 111, bod 169).

63 — Rozsudek ze dne 13. února 1979, Hofmann-La Roche v. Komise (85/76, Recueil, s. 461, bod 511).

64 — Rozsudek ze dne 15. července 1960, Lachmüller a další v. Komise (85/76, Recueil, s. 967, 989).

65 — Rozsudek ze dne 12. července 1962, Hoogovens v. Vysoký úřad (14/61, Recueil, s. 513, bod 549).

66 — Rozsudek ze dne 19. října 1977, Ruckdeschel v. HZA Hamburg-St. Annen (117/76 a 16/77, Recueil, s. 1753, bod 7).

67 — Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, 2. vydání, Londýn 2006, s. 17 a násl. a s. 29 a násl., odkazuje jednak na funkci obecných právních zásad v právu Společenství při vyplňování mezer, což vyplývá z okolnosti, že právní řád Společenství je novým a mladým právním řádem a vyžaduje další rozvoj. Krom toho Smlouva o ES představuje rámcovou smlouvu s četnými obecně pojatými ustanoveními a neurčitými právními pojmy, které Soudnímu dvoru poskytují širokou pravomoc k rozvoji práva. Za druhé poukazuje autor na jejich funkci výkladové pomůcky při výkladu sekundárního práva. Lenaerts, K./Van Nuffel, P., *Constitutional Law of the European Union*, 2. vydání, Londýn 2005, bod 17-066, s. 711, poukazují na to, že se správní orgány v rámci výkladu práva Společenství zpravidla uchylují k použití obecných právních zásad, především v případě nejasností ve vykládaném právu nebo mezerách v právní úpravě. Toriello, F., I *principi generali del diritto comunitario – Il ruolo della comparazione*, Milán 2000, s. 141, poukazuje jak na funkci vyplňování mezer, tak na funkci výkladové pomůcky, uvádí však také další funkce.

68 — V tomto smyslu Schwarze, J., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 59), s. 65.

69 — Viz Lenaerts, K./Gutiérrez-Fons, J. A., „The constitutional allocation of powers and general principles of law“, *Common Market Law Review*, 2010, s. 1629; Toriello, F., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 141.

70 — Viz Toriello, F., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 141.

71 — Viz Schweitzer, M./Hummer, W./Obwexer, W., *Europarecht*, s. 65, body 240 a 241.

a které se vztahují ke specifickým problémům unijního práva, a takovými obecnými právními zásadami, které jsou společné právním řádům a ústavním pořádkům členských států [72]. Zatímco lze první skupinu obecných právních zásad odvodit přímo od primárního unijního práva, provádí Soudní dvůr u druhé skupiny v zásadě za účelem jejich zjištění kritické právní srovnání [73], u něhož však v žádném případě neplatí metoda nejmenšího společného jmenovatele. Stejně tak se nepovažuje za nezbytné, aby se takto vytvořené právní zásady vyskytovaly v konkrétní podobě na úrovni Unie vždy současně ve všech srovnávaných právních řádech [74].

95. Obecné právní zásady se vyznačují tím, že ztělesňují zásadní principy Unie a jejích členských států, což objasňuje jejich postavení primárního práva v rámci hierarchie norem právního řádu Unie [75]. Zásadní význam má zejména ochrana základních práv v užším smyslu, vytvořená a zaručená soudy Unie pod tímto souhrnným označením, jakož i vypracování takových procesních práv rovnajících se základním právům, která byla jakožto obecné zásady právního státu vyzdvihnuta na úroveň ústavního unijního práva [76]. Mezi obecné právní zásady proto patří i zásady, které jsou úzce spjaty s takovými principy Evropské unie, jakými jsou svoboda, demokracie, respektování lidských práv a základních svobod a právní stát ve smyslu článku 2 SEU, a takové zásady, které lze od těchto principů odvodit. Jejich porušení členským státem může spustit zvláštní mechanismus sankcí podle článku 7 SEU.

96. Za obecné zásady unijního práva byly například uznány důležité zásady právního státu, jakými je myšlenka proporcionality [77], jednoznačnost práva [78] nebo právo jednotlivce na účinnou soudní ochranu [79]. Do této souvislosti patří i různé obecné zásady řádné správy, jakými jsou zásada ochrany legitimního očekávání [80], zásada *ne bis in idem* [81], právo být vyslechnut [82], rovněž v podobě možnosti vyjádřit se v případě nepříznivých opatření [83], povinnost uvést odůvodnění v právních aktech [84] nebo zásada zkoumání skutečností z moci úřední [85]. Patří k nim rovněž odvolání se na „vyšší moc“ [86]. Lze však rovněž nalézt zásady, které jsou vlastní smluvnímu právu, jako například obecná právní zásada

72 — V tomto smyslu Lengauer, A.-M., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (vyd. Heinz Mayer), Vídeň 2004, článek 220, bod 27, s. 65; Toriello, F., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 315 až 318.

73 — V tomto smyslu Schweitzer, M./Hummer, W./Obwexer, W., *Europarecht*, bod 244, s. 66; Oppermann, T., *Europarecht*, 3. vydání, Mnichov 2005, bod 21, s. 144; Toriello, F., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 140.

74 — Viz Tridimas, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 6.

75 — Podle obecného názoru mají obecné právní zásady postavení primárního práva (viz Schroeder, W., EUV/EGV – Kommentar [vyd. Rudolf Streinz], článek 249, s. 2159, bod 15). Soudní dvůr opakovaně vysvětlil, že právní jednání orgánů Společenství je nutno posuzovat podle obecných právních zásad. Viz rozsudky ze dne 12. listopadu 1969, Stauder (29/69, Recueil, s. 419, bod 7), a ze dne 13. prosince 1979, Hauer (44/79, Recueil, s. 3727, bod 14 a násl.).

76 — Takto také Wegener, B., in: Calliess/Ruffert [vyd.], *Kommentar zu EUV/EGV*, 3. vydání, Mnichov 2007, článek 220, bod 37, s. 1956, a Tridimas, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 2 a násl.

77 — Viz rozsudek ze dne 9. srpna 1994, Německo v. Rada (C-359/92, Recueil, s. I-3681). Již před zakotvením této myšlenky v čl. 5 odst. 3 ES (nyní čl. 5 odst. 4 SEU) bylo v judikatuře a v literatuře nesporné, že využít pravomocí Společenství lze s výhradou proporcionality (viz Lienbacher, G, EU-Kommentar [vyd. Jürgen Schwarze], 1. vydání, Baden-Baden 2000, článek 5 ES, bod 36, s. 270).

78 — Viz rozsudek ze dne 10. června 1980, Komise v. Spojené království (32/79, Recueil, s. 2403).

79 — Viz rozsudek Tribunálu ze dne 6. března 2001, Dunnett, Hackett a Turró Calvet v. Evropská investiční banka (T-192/99, Recueil, s. II-813). Speciálně k právu na účinný přístup k soudu viz rozsudky Soudního dvora ze dne 15. května 1986, Johnston (222/84, Recueil, s. 1651, body 18 a 19), ze dne 15. října 1987, Heylens a další (222/86, Recueil, s. 4097, bod 14), ze dne 27. listopadu 2001, Komise v. Rakousko (C-424/99, Recueil, s. I-9285, bod 45), ze dne 25. července 2002, Unión de Pequeños Agricultores v. Rada (C-50/00 P, Recueil, s. I-6677, bod 39), ze dne 19. června 2003, Eribrand (C-467/01, Recueil, s. I-6471, bod 61), Unibet (uvedený výše v poznámce pod čarou 33, bod 37), a DEB (uvedený výše v poznámce pod čarou 31, bod 29).

80 — Viz rozsudek ze dne 6. července 2000, Agricola Tabacchi Bonavicina (C-402/98, Recueil, s. I-5501).

81 — Viz rozsudek ze dne 13. února 1969, Walt Wilhelm (14/68, Recueil, s. 1).

82 — Viz rozsudek ze dne 4. července 1963, Alves (32/62, Recueil, s. 109).

83 — Viz rozsudky ze dne 14. července 1972, Cassella Farbwerke Mainkur v. Komise (55/69, Recueil, s. 887), ze dne 28. května 1980, Kuhner v. Komise (33/79 a 75/79, Recueil, s. 1677), ze dne 29. června 1994, Fiskano v. Komise (C-135/92, Recueil, s. I-2885), ze dne 24. října 1996, Komise v. Lisrestal a další (C-32/95 P, Recueil, s. I-5373, bod 21), ze dne 21. září 2000, Mediocurso v. Komise (C-462/98 P, Recueil, s. I-7183, bod 36), ze dne 12. prosince 2002, Cipriani (C-395/00, Recueil, s. I-11877, bod 51), ze dne 13. září 2007, Land Oberösterreich a Rakousko v. Komise (C-439/05 P a C-454/05 P, Sb. rozh. s. I-7141), a ze dne 18. prosince 2008, Sopropré (C-349/07, Sb. rozh. s. I-10369, bod 36 a 37).

84 — Viz rozsudek ze dne 25. října 1978, Koninklijke Scholten-Honig (125/77, Recueil, s. 1991).

85 — Viz rozsudek ze dne 21. listopadu 1991, Technische Universität München (C-269/90, Recueil, s. I-5469).

86 — Viz rozsudek ze dne 14. února 1978, IFG v. Komise (68/77, Recueil, s. 353).

pacta sunt servanda[87] nebo také zásada *clausula rebus sic stantibus*[88].

97. Filozofii sociálního státu odpovídá například uznání zásady solidarity[89] nebo povinnost řádné péče orgánu o své zaměstnance[90]. Do oblasti uznání federálních vazeb uvnitř Evropské unie spadá časté zdůrazňování zásady spolupráce mezi členskými státy a jejich povinnosti součinnosti ve vztahu k Unii. Na základě článku 10 ES rozvinul Soudní dvůr zásadu vzájemné loajality Společenství[91]. Dále se Soudní dvůr přihlásil k zásadě demokracie tím, že například poukázal na nezbytnost účinné účasti Parlamentu na zákonodárném procesu Unie na základě postupů stanovených ve Smlouvě[92].

98. K základním právům Unie, které uznal Soudní dvůr prostřednictvím již zmíněného právního srovnání a s přihlédnutím k mezinárodním a evropským úmluvám o lidských právech, patří taková základní a lidská práva, kterými se vyznačují demokratické společnosti, jakými jsou například svoboda projevu[93] a svoboda sdružování[94]. Stejně tak k nim patří základní zásady vyplývající přímo ze Smluv, jakými jsou zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti[95], jakož i zákaz diskriminace na základě pohlaví[96].

K právu na placenou dovolenou za kalendářní rok v Evropské unii

99. Je sporné, zda právo na placenou dovolenou za kalendářní rok vyhovuje požadavkům judikatury na obecnou právní zásadu. K tomu by takové právo v oblasti pracovního unijního práva muselo mít podobně jako ve výše uvedených případech tak zásadní význam, že by bylo vyjádřeno v četných normách primárního práva, respektive odvozeného unijního práva.

100. Jako další zdroje poznatků je nutno zohlednit četné mezinárodní smlouvy o ochraně lidských práv, jakož i práv pracovníků, k nimž členské státy Unie přistoupily.

101. A konečně musí být přezkumu podrobeno právo členských států samotných. Využitím přístupu právní komparace často užívaného Soudním dvorem by totiž mohlo být objasněno, zda podle tohoto práva náleží ústavním tradicím[97] nebo v každém případě základním ustanovením vnitrostátního pracovního práva zásadní postavení uvnitř vnitrostátních právních řádů.

– Ustanovení unijního práva

102. Pokud jde o relevantní ustanovení unijního práva, pak lze v následujícím textu navázat na předcházející úvahy ke kvalifikaci práva na placenou dovolenou za kalendářní rok jako základního práva. Jak již bylo uvedeno, představuje jeho kodifikace v čl. 31 odst. 1 Listiny potvrzení jeho zásadního postavení uvnitř právního řádu Unie. V této souvislosti je nutno připomenout, že Listina, jak je možno vyčíst z bodu 5 odůvodnění její preambule, „potvrzuje [...] práva, která vyplývají především z ústavních

87 — Viz rozsudek Tribunálu ze dne 25. května 2004, Distilleria Palma v. Komise (T-154/01, Sb. rozh. s. II-1493, bod 45).

88 — Viz rozsudek ze dne 21. září 2005, Ali Yusuf a Al Barakaat International Foundation v. Rada (T-306/01, Sb. rozh. s. II-3533, bod 277).

89 — Viz rozsudek ze dne 18. března 1980, Ferriera Valsabbia v. Komise (154/78, 205/78, 206/78, 226/78 až 228/78, 263/78 a 264/78, jakož i 39/79, 31/79, 83/79 a 85/79, Recueil, s. 907).

90 — Viz rozsudek ze dne 28. května 1980, Kuhner v. Komise (33/79 a 75/79, Recueil, s. 1677).

91 — Viz rozsudek ze dne 5. května 1981, Komise v. Spojené království (804/79, Recueil, s. 1045).

92 — Viz rozsudek ze dne 30. března 1995, Parlament v. Rada (C-65/93, Recueil, s. I-643, bod 21).

93 — Viz rozsudek ze dne 17. ledna 1984, VBVB a VBBB v. Komise (43/82 a 63/82, Recueil, s. 19).

94 — Viz rozsudek ze dne 15. prosince 1995, Bosman (C-415/93, Recueil, s. I-4930).

95 — Viz rozsudek ze dne 12. července 1984, Prodest (237/83, Recueil, s. 3153).

96 — Viz rozsudek ze dne 15. června 1978, Defrenne (149/77, Recueil, s. 1365).

97 — Viz rozsudky ze dne 3. května 2005, Berlusconi a další (C-387/02, C-391/02 a C-403/02, Sb. rozh. s. I-3565, bod 67 až 69), ze dne 11. března 2008, Jager (C-420/06, Sb. rozh. s. I-1315, bod 59), a ze dne 28. dubna 2011, El Dridi (C-61/11 PPU, Sb. rozh. s. I-03015, bod 61).

tradic a mezinárodních závazků společných členským státům, z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ze sociálních chart přijatých Unií a Radou Evropy a z judikatury Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva". Jinými slovy Listina nereprodukuje nic jiného, než současný soubor předpisů o základních právech v Evropské unii.

103. Ačkoli je patrné, že čl. 7 odst. 1 směrnice 93/104 – předchůdce čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 – sloužil jako předloha pro formulaci čl. 31 odst. 1 Listiny, nesmí to svádět k domněnce, že nárok na placenou minimální dovolenou za kalendářní rok byl stanoven teprve směrnicí o pracovní době. Tento nárok se naopak nezávisle na délce zaručené doby dovolené řadí již dlouho k základním sociálním právům uznaným mezinárodním právem.

– Ustanovení mezinárodního práva veřejného

104. Na mezinárodní úrovni je toto základní právo zmíněno například v článku 24 Všeobecné deklarace lidských práv[98], který každému přiznává „právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné vymezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou". Je rovněž uznáno v čl. 2 odst. 3 Sociální charty Rady Evropy[99] i v čl. 7 písm. d) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech[100] jako vyjádření práva každého na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky. Také článek 8 Charty Společenství základních sociálních práv pracovníků stanoví nárok každého pracovníka na placenou dovolenou za kalendářní rok[101]. Posledně uvedený článek je relevantní proto, že má v soudní praxi Soudního dvora hlavní význam jakožto zdroj poznatků. Odráží totiž společné názory a tradice členských států a je považován za vysvětlení základních zásad, jimiž se Unie a členské státy chtějí řídit[102]. V rámci Mezinárodní organizace práce (MOP) jakožto specializované organizace Spojených národů bylo dosud právo na placenou minimální dovolenou za kalendářní rok předmětem dvou mnohostranných úmluv, přičemž Úmluva č. 132, která vstoupila v platnost dne 30. června 1973[103], pozměnila do té doby platnou Úmluvu č. 52[104]. Tyto úmluvy zavazují smluvní státy s ohledem na provedení tohoto základního sociálního práva v rámci jejich vnitrostátních právních řádů.

105. Tyto rozličné mezinárodní právní akty se však liší jak v obsahu své právní úpravy, tak ve svém normativním dosahu, jelikož jde v některých případech o mezinárodní smlouvy, v jiných případech naproti tomu pouze o slavnostní prohlášení bez právní závaznosti[105]. Rovněž je rozdílně upravena osobní působnost, takže okruh osob, které mají mít z těchto aktů prospěch, není v žádném případě

98 — Všeobecná deklarace lidských práv přijatá rezolucí 217 A (III) Valného shromáždění Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948.

99 — Evropská sociální charta, smlouva byla předložena k podpisu členským státům Rady Evropy dne 18. října 1961 v Turíně a vstoupila v platnost dne 26. února 1965. Její čl. 2 odst. 3 stanoví, že s cílem zajistit účinný výkon práva na spravedlivé pracovní podmínky se smluvní strany zavazují poskytovat minimálně dvoutýdenní placenou dovolenou ročně.

100 — Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech byl jednomyslně přijat Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 19. prosince 1966. Jeho čl. 7 písm. d) stanoví, že „smluvní strany […] uznávají právo každého člověka na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, které zajišťují zejména odpočinek, zotavení a rozumné vymezení pracovních hodin a pravidelná placená dovolená, jakož i odměna ve dnech veřejných svátků".

101 — Charta Společenství základních sociálních práv pracovníků ze dne 9. prosince 1989 ve svém článku 8 stanoví, že „každý pracovník Evropského společenství má právo na týdenní dobu odpočinku a na placenou dovolenou za kalendářní rok, jejíž délka musí být postupně harmonizována v souladu se zvyklostmi jednotlivých členských států" (*neoficiální překlad*).

102 — Viz Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1059, bod 3539.

103 — Úmluva č. 132 o placené dovolené (revidované znění z roku 1970), přijatá Mezinárodní konferencí Mezinárodní organizace práce dne 24. června 1970, vstoupila v platnost dne 30. června 1973.

104 — Úmluva č. 52 o placené dovolené, přijatá Mezinárodní konferencí Mezinárodní organizace práce dne 24. června 1936, vstoupila v platnost dne 22. září 1939. Tato úmluva byla Úmluvou č. 132 nově upravena, zůstává však sama o sobě i nadále otevřena k ratifikaci.

105 — Zuleeg, M., „Der Schutz sozialer Rechte in der Rechtsordnung der Europäischen Gemeinschaft", *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* 1992, sešit 15/16, s. 331, poukazuje na to, že právně nezávazné akty, jako Charta Společenství základních sociálních práv pracovníků slouží v první řadě jako programový ukazatel. Nabývají právního významu nanejvýše tehdy, pokud je soudy použijí k výkladu nebo dotváření práva. Balze, W., Überblick zum sozialen Arbeitsschutz in der EU, *Europäisches Arbeits- und Sozialrecht*, 38. doplněné vydání 1998, bod 4, správně konstatuje, že ačkoli Charta Společenství základních sociálních práv pracovníků sice sama o sobě jakožto slavnostní prohlášení nestanoví právní závaznost, přesto byla hlavním spouštěcím mechanismem pro koncem roku 1989 přijatý Akční program Komise k použití Charty Společenství ze dne 28. listopadu 1989. Akční program stanovil celkem 23 konkrétních návrhů směrnic mimo jiné v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví pracovníků, které byly v zásadě provedeny do 1993. Z toho plyne, že také slavnostní prohlášení jakožto zdroje inspirace pro zákonodárnou činnost mohou v konečném důsledku nabýt významu při uplatňování v nich vyhlášených sociálních práv.

totožný. Navíc je signatářským státům jako adresátům těchto aktů zpravidla ponecháno široké uvážení při jejich provádění, takže se výše uvedení jednotlivci nemohou tohoto práva bezprostředně dovolávat [106]. Přesto je příznačné, že všechny tyto mezinárodní právní akty počítají nárok na placenou dovolenou jednoznačně k základním právům pracovníků.

– Právní řády členských států

106. Sociální práva jsou na úrovni ústavního práva vyjádřena velmi rozdílně. Řada ústavních textů, avšak nikoli všechny, tak obsahuje záruky ohledně pracovních podmínek, které zahrnují i právo zaměstnanců na odpočinek.

107. Například čl. 11 odst. 5 ústavy Lucemburska a čl. 40 odst. 2 ústavy Španělska ukládají státu povinnost vytvořit zdravé pracovní podmínky a zajistit odpočinek pracovníků, respektive postarat se o něj [107]. Mnohem podrobnější úprava, která spíše odpovídá znění článku 31 Listiny, se nachází v článku 36 italské ústavy, která mimo jiné stanoví právo na jeden den odpočinku za týden a placenou dovolenou za kalendářní rok. Ústava Portugalska se zdála být jednou z předloh ustanovení Listiny, neboť její čl. 59 odst. 1 písm. d) stanoví právo na odpočinek a volný čas, na maximální denní pracovní dobu, týdenní dobu odpočinku, jakož i na pravidelnou, placenou dovolenou [108]. Je ovšem nutno konstatovat, že sociální základní práva zakotvená a subjektivně formulovaná v těchto ústavách je třeba obecně chápat pouze jako úkoly státu, a nikoli jako přímo vymahatelná práva [109].

108. Ve většině starých členských států Evropské unie má naproti tomu právo na minimální dobu placené dovolené za kalendářní rok základ v ustanoveních běžných zákonů, které odrážejí relevantní požadavky směrnic v oblasti sekundárního práva v rozsahu, v němž jsou dotčeny oblasti působnosti unijního práva. To platí například pro německé právo, které sice uznává „sociální zásadu“, z níž lze odvodit řadu minimálních sociálních nároků, za cíl státu v čl. 20 odst. 1 ústavy, ve zbývajícím rozsahu však právní úpravu dovolené za kalendářní rok ponechává na zákonodárci [110]. Bez ohledu na to obsahují však ústavy německých spolkových zemí množství sociálních záruk a zásad, které stanoví mimo jiné také povinnost zákonodárce spolkové země upravit dostatečnou placenou dovolenou [111].

109. Naproti tomu se nové členské státy s výjimkou Kypru vyznačují opravdu podrobnou kodifikací tohoto práva. To platí například pro čl. 36 písm. f) slovenské, čl. 66 odst. 2 polské, čl. 70/B odst. 4 maďarské, článek 107 lotyšské, čl. 41 odst. 2 rumunské, čl. 48 odst. 5 bulharské, čl. 13 odst. 2 maltské, jakož i čl. 49 odst. 1 litevské ústavy, které výslovně zaručují minimální placenou dovolenou. Pracovní podmínky obecně jsou zmíněny v ústavě Slovinska (článek 66), České republiky (článek 28), jakož i Estonska (čl. 29 odst. 4) [112].

106 — Viz Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1060, bod 3542.

107 — Viz González Ortega, S., „El disfrute efectivo de la vacaciones anuales retribuidas: una cuestión de derecho y de libertad personal, de seguridad en el trabajo y de igualdad“, *Revista española de derecho europeo*, č. 11 [2004], s. 423 a násl.

108 — Viz Vieira De Andrade, J. C., „La protection des droits sociaux fondamentaux dans l'ordre juridique du Portugal“, *La protection des droits sociaux fondamentaux dans les États membres de l'Union européenne – Étude de droit comparé*, Atény/Brusel/Baden-Baden 2000, s. 677.

109 — Viz Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1062, bod 3542.

110 — Tamtéž, s. 1062, bod 3548.

111 — Například čl. 24 odst. 3 ústavy spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko stanoví, že právo na dostatečnou placenou dovolenou je nutno upravit zákonem.

112 — Viz Riedel, E., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union* (vyd. Jürgen Meyer), 2. vydání, Baden-Baden 2006, článek 31, body 3, 4.

– Závěry

110. Význam nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok je v judikatuře Soudního dvora uznán již delší dobu. Podle ustálené judikatury musí být považován za „zásadu sociálního unijního práva, jež má zvláštní význam“ a od níž se není možno odchýlit a jejíž provedení příslušnými vnitrostátními orgány musí být uskutečněno pouze v mezích výslovně uvedených v samotné směrnici 2003/88. Přesto Soudní dvůr dosud neumožnil bez pochybností identifikaci, zda se v případě tohoto nároku jedná o obecnou právní zásadu unijního práva. Okolnost, že v judikatuře není při označení takových obecných právních zásad použita jednotná terminologie [113], ztěžuje jednoznačnou kvalifikaci.

111. Výše uvedený právně srovnávací přezkum ovšem ukazuje, že myšlenka, podle níž má pracovníkovi náležet nárok na pravidelný odpočinek, proniká právními řády Unie a jejích členských států. Již skutečnost, že tato myšlenka má jak na úrovni Unie [114], tak v mnoha členských státech postavení ústavního práva [115], hovoří ve prospěch zásadního postavení tohoto práva, jehož kvalifikace jako obecná zásada unijního práva je nasnadě.

112. Nicméně nehraje roli, že ne všechny členské státy mu uvnitř svých právních řádů přiznávají postavení ústavního práva [116], neboť je v každém případě považován za zásadní součást vnitrostátního práva, a sice nezávisle na tom, zda se jedná o soukromoprávní či veřejnoprávní pracovní poměry, což je ostatně uznáno také judikaturou Soudního dvora [117]. Tím, že není omezen na určitou oblast práva, nýbrž zasahuje všechny sektory, tj. platí pro mnoho profesních oblastí, jak v oblasti pracovního, tak služebního práva ve všech členských státech, vyžaduje nárok na dovolenou za kalendářní rok onu obecnou platnost, kterou mají typicky obecné právní zásady a kterou se liší od zvláštních právních ustanovení [118]. V oblasti zákonodárství Unie tomu není jinak, neboť, jak jsem naposledy ukázala ve svém stanovisku ve věci C-155/10 (Williams a další) [119], stanoví také ty směrnice o úpravě pracovní doby, které vzhledem ke zvláštnostem jednotlivých profesních oblastí obsahují právní úpravy specifické pro tento sektor [120], které by tudíž mohla být považovány za *lex specialis* k ustanovením ve směrnici 2003/88, vlastní ustanovení k právu na dovolenou.

113 — Viz bod 92 tohoto stanoviska.

114 — Viz Nielsen, R., „Free movement and fundamental rights“, *European Labour Law Journal*, 2010, č. 1, s. 258, která poukazuje na možný význam Listiny při rozvoji sociálních základních práv pomocí judikatury Soudního dvora k obecným právním zásadám. Podle názoru autorky by měl Soudní dvůr při provádění tohoto úkolu ve zvýšené míře vycházet z Listiny, která – na rozdíl od Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP) – stanoví četné sociální standardy, jako například zákaz diskriminací, zákaz dětské práce, jakož i zákaz otroctví a nucené práce, svobodu shromažďování, právo na kolektivní vyjednávání a právo pracovníků na stávku.

115 — Viz Lenaerts, K./Gutiérrez-Fons, J. A., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 69), s. 1633, kteří poukazují na to, že Soudní dvůr je o to víc náchylný k tomu, aby převzal určitý druh právní úpravy, čím větší je konvergence právních řádů. Jestliže konvergence sice není úplná, ale měl by se v převážné většině členských států prosadit určitý přístup, bude Soudní dvůr zpravidla následovat tento přístup, tím, že mu přizpůsobí právní řád Unie.

116 — Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, 2. vydání, Londýn 2006, s. 6, poukazuje na to, že Soudní dvůr může za určitých okolností uznat obecnou právní zásadu, ačkoli není známa v právních řádech členských států.

117 — Viz usnesení ze dne 7. dubna 2011, May (C-519/09, Sb. rozh. s. I-02761, body 26 a 27), v němž Soudní dvůr vysvětlil, že také osoba zaměstnaná u veřejnoprávní korporace je bez ohledu na svůj status úředníka „pracovníkem“ ve smyslu článku 7 směrnice 2003/88.

118 — Tridimas, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 1, nastoluje otázku, jak lze rozeznat obecnou právní zásadu od zvláštní právní úpravy. Podle jeho názoru záleží jednak na obecné platnosti této zásady, přičemž pojem „obecná“ je nutno chápat tak, že zásada musí vykazovat jistý stupeň abstraktnosti. Za druhé záleží na relevanci této zásady v rámci právního řádu.

119 — Viz body 39 až 42 mého stanoviska ze dne 16. června 2011 ve věci C-155/10 (Williams a další), v níž se jednalo o právo na placenou dovolenou za kalendářní rok pilotů podniku letecké dopravy. Vyloženo bylo ustanovení 3 Evropské dohody o organizaci pracovní doby mobilních pracovníků v civilním letectví uzavřené Sdružením evropských leteckých společností (AEA), Evropskou federací pracovníků v dopravě (ETF), Evropským sdružením technických letových posádek (ECA), Evropským sdružením leteckých společností (ERA) a Mezinárodním sdružením leteckých dopravců (IACA), jak je provedeno směrnicí 2000/79/ES (Úř. věst. L 302, s. 57; Zvl. vyd. 05/04, s. 75). Toto ustanovení obsahuje vlastní ustanovení o dovolené pro mobilní pracovníky v civilním letectví.

120 — Jako další příklad lze uvést právní úpravu pracovní doby pro námořníky. Podle dvanáctého bodu odůvodnění směrnice 2003/88 se tato směrnice totiž na tuto skupinu osob nevztahuje. Namísto toho se odkazuje na směrnici Rady 1999/63/ES ze dne 21. června 1999 o dohodě o úpravě pracovní doby námořníků uzavřené mezi Svazem provozovatelů námořních plavidel Evropského společenství (ECSA) a Federací odborů pracovníků v dopravě v Evropské unii (FST) (Úř. věst. L 167, s. 33; Zvl. vyd. 05/03, s. 363). Tato dohoda obsahuje v paragrafu 16 zvláštní ustanovení o dovolené námořníků, která se podobají těm v článku 7 směrnice 2003/88.

113. Kromě toho vykazuje nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok obsahově minimální míru normativní určitosti, což je obvykle považováno za podmínku uznání za obecnou právní zásadu [121]. To potvrzuje zaprvé konfrontace s některými, v judikatuře uznanými právními zásadami, jako například již uvedenou „zásadou demokracie“ nebo „solidaritou“, které se vyznačují svou abstraktností. To se zadruhé projevuje jasností cíle nároku. Bez ohledu na nezbytnou úpravu zákonodárcem je nárok na dovolenou za kalendářní rok v zásadě zaměřen na přechodné uvolnění pracovníka z jeho smluvní pracovní povinnosti. Tím, že toto právo v každém případě splňuje minimální požadavky na obsahovou určitost, splňuje také podmínky, aby bylo ještě považováno za obecnou právní zásadu.

114. Na základě toho lze konstatovat, že řada argumentů hovoří ve prospěch toho, aby nároku na dovolenou za kalendářní rok bylo v právním řádu Unie přiznáno postavení obecné právní zásady.

– Použitelnost obecných právních zásad mezi soukromými osobami

115. Mimoto je třeba objasnit, zda by tato obecná právní zásada byla případně použitelná také ve vztahu mezi soukromými osobami.

Zásadní možnost přímého použití

116. Judikaturou Soudního dvora je uznáno, že se jednotlivci mohou ve vztahu ke státu dovolávat obecných právních zásad [122]. Naproti tomu Soudní dvůr dosud nezaujal výslovné stanovisko k zásadním otázkám, zda jsou základní práva jako obecné právní zásady vůbec přímo použitelná ve vztahu mezi soukromými osobami.

117. Tato otázka si zasluhuje zvláštní pozornost právě s ohledem na význam ochrany základních práv jednotlivců. Jednak lze totiž s odkazem na původ a účel obecných právních zásad argumentovat, že tyto zásady slouží v prvé řadě k tomu, aby ochránily jednotlivce před zásahy veřejné moci, což by mělo za následek, že přímé použití mezi soukromými osobami by muselo být popřeno. Na druhou stranu lze zastávat názor, že tradiční srovnávání „veřejné v. soukromé“ již v moderním státě není aktuální. Ve skutečnosti si lze představit případy, v nichž se ochrana základních práv vůči soukromým zařízením zdá být stejně nezbytná jako vůči orgánům, s tím důsledkem, že nezajištění ochrany základního práva by se rovnalo porušení základního práva [123].

121 — Podle názoru Tridimas, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 26, musí obecná právní zásada vykazovat stanovitelné minimum právně závazného obsahu.

122 — Soudní dvůr tak např. rozhodl, že různá vnitrostátní opatření byla prostřednictvím práva Společenství vyloučena, neboť nebyla slučitelná s obecnou zásadou rovného zacházení (viz např. rozsudky ze dne 25. listopadu 1986, Klensch, 201/85 a 202/85, Recueil, s. 3477, ze dne 13. července 1989, Wachauf, 5/88, Recueil, s. 2609) nebo se speciálními vyjádřeními této zásady – jako se zákazem diskriminace z důvodu státní příslušnosti v nejrůznějších souvislostech (viz např. rozsudky ze dne 13. února 1985, Gravier, 293/83, Recueil, s. 593 [přístup k odbornému vzdělávání], ze dne 2. února 1988, Blaizot, 24/86, Recueil, s. 379 [přístup k univerzitnímu vzdělávání], ze dne 27. září 1988, Komise v. Belgie, 42/87, Recueil, s. 5445 [studijní podpory], ze dne 20. října 1993, Phil Collins a další, C-92/92 a C-326/92, Recueil, s. I-5145 [práva duševního vlastnictví], a ze dne 26. září 1996, Data Delecta, C-43/95, Recueil, s. I-4661 [soudní řízení]), s respektováním základních práv (viz např. rozsudky Johnston, uvedený výše v poznámce pod čarou 79 [účinná soudní kontrola v souvislosti s „odbornou kvalifikací“, jakožto odůvodnění rozdílného zacházení s muži a ženami], Wachauf, uvedený výše [vlastnická práva v souvislosti se společnou organizací trhů v odvětví mléka a mléčných výrobků], a ze dne 11. července 2002, Carpenter, C-60/00, Recueil, s. I-6279 [právo na respektování rodinného života v souvislosti s možnými omezeními volného pohybu služeb]), se zásadou ochrany dobré víry (viz např. rozsudek ze dne 11. července 2002, Marks & Spencer, C-62/00, Recueil, s. I-6325 [ochrana dobré víry v souvislosti s novou vnitrostátní promlčecí lhůtou, v níž lze požádat o povolení částek získaných za porušení práva Společenství]), a se zásadou proporcionality (viz např. rozsudky ze dne 19. června 1980, Testa, 41/79, 121/79 a 796/79, Recueil, s. I-1979 [uvážení členského státu při prodloužení doby nároku na dávky v případě nezaměstnanosti podle čl. 69 odst. 2 nařízení č. 1408/71], a ze dne 18. prosince 1997, Molenheide a další, C-286/94, C-340/95, C-401/95 a C-47/96, Recueil, s. I-7281).

123 — V tomto smyslu Tridimas, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 67), s. 47. Podobně Walter, R./Mayer, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 45), s. 549, bod 1330, podle jehož názoru se může platnost základních práv zdát žádoucí právě v případě převahy jednoho smluvního partnera (např. monopolu) vůči jinému.

118. O to by se jednalo například v pracovních poměrech, jako ve věci, která zde má být rozhodnuta, zejména když pracovní poměr – a sice nezávisle na tom, zda je v jednotlivém případě upraven soukromým nebo veřejným právem – se zpravidla vyznačuje asymetrickým mocenským vztahem mezi zaměstnavatelem a pracovníkem [124]. Vzhledem k tomu, že však často závisí na náhodě, zda je zaměstnavatel soukromým subjektem nebo orgánem veřejné moci [125], bylo by těžko zdůvodnitelné, proč by měl být v závislosti na situaci prováděn rozdíl v ochraně základních práv.

119. Ve prospěch vázanosti soukromých osob základními právy jako obecnými právními zásadami by v neposlední řadě hovořily zásada užitečného účinku (*effet utile*) v unijním právu a jednoty právního řádu Unie. Unijnímu právu by bylo možno prostřednictvím horizontálního účinku základních práv dopomoci v některých oblastech k větší účinnosti. Zatímco členské státy mohou vzhledem ke své vázanosti základními právy použít unijní právo například pouze v souladu se základními právy, mohly by soukromé osoby ohrozit užitečný účinek unijního práva v rámci svých právních vztahů, jestliže mohou v oblastech určených unijním právem porušit základní práva. V tom by spočívalo ohrožení jednoty unijního práva [126].

120. Průzkum dosavadní judikatury odhaluje příslušné přístupy v tomto směru v argumentaci Soudního dvora.

121. Opěrné body pro přímou použitelnost obecných právních zásad ve vztahu mezi soukromými osobami lze vyčíst například z rozsudku Defrenne [127], v němž Soudní dvůr konstatoval, že zásada stanovená v článku 119 Smlouvy o EHS [nyní článek 157 SFEU] zakládá právo na rovnost odměny za práci mezi pracovníky mužského a ženského pohlaví, jehož se dotčené osoby mohou dovolávat u vnitrostátních soudů, a sice ve stejné míře ve vztahu mezi veřejnými či soukromými zaměstnavateli.

122. Opěrné body lze kromě toho odvodit z judikatury k použití základních svobod vůči soukromým osobám, například z rozsudku Walrave [128], v němž Soudní dvůr rozhodl, že zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti v článcích 7, 48 a 59 Smlouvy o EHS [nyní články 18, 45 a 56 SFEU] se nevztahuje pouze na jednání státních orgánů, nýbrž také na ostatní opatření – v konkrétním případě sportovního svazu –, která obsahují kolektivní právní úpravu v oblasti práce a služeb. Soudní dvůr své rozhodnutí odůvodnil tím, že odstranění překážek volného pohybu osob a služeb by bylo ohroženo, kdyby odstranění státních omezení bylo co do svých účinků opět zrušeno tím, že by sdružení nebo zařízení soukromého práva vytvořila silou své právní autonomie překážky tohoto druhu. Vzhledem k tomu, že však pracovní podmínky podléhají v závislosti na členském státě právní úpravě zákonů a nařízení nebo smluv a jiných právních úkonů, které jsou uzavřeny nebo prováděny soukromými osobami, vzniká při omezení se na státní opatření nebezpečí, že sporný zákaz nebude použit jednotně [129]. Později v rozsudku Bosman [130] Soudní dvůr konstatoval, že ustanovení primárního práva týkající se volného pohybu pracovníků se použijí také na pravidla mezinárodní federace fotbalových svazů FIFA („Fédération Internationale de Football Association“) a UEFA („Fédération Européenne des Associations de Football“) upravující transfery hráčů.

124 — Proto je pracovník v judikatuře Soudního dvora často považován také za sociálně a ekonomicky slabší, a tudíž ochranu vyžadující smluvní stranu. Viz např. v souvislosti s výkladem článku 6 Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřené k podpisu dne 19. června 1980 v Římě (Úř. věst. L 266, s. 1), rozsudek ze dne 15. března 2011, Koelzsch (C-29/10, Sb. rozh.s. I-01595, bod 40).

125 — Viz Preis, U./Temming, F., „Der EuGH, das BVerfG und der Gesetzgeber“, *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht*, 2010, s. 190. Thüsing, G., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 20), s. 15, bod 34, odkazuje správně na to, že meze, kde stát začíná a končí, jsou pohyblivé.

126 — Viz Rengeling, H.-W./Szczekalla, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 45), s. 182, bod 341.

127 — Rozsudek ze dne 8. dubna 1976, Defrenne (43/75, Recueil, s. 455).

128 — Rozsudek ze dne 12. prosince 1974, Walrave (36/74, Recueil, s. 1405).

129 — Tamtéž (bod 16/19).

130 — Rozsudek Bosman (uvedený výše v poznámce pod čarou 18).

123. Na druhé straně je sporné, zda lze z rozsudků Walrave a Bosman bez dalšího vyvodit závěry ve prospěch obecného přímého použití základních práv ve formě obecných právních zásad ve vztahu mezi soukromými osobami, zvláště když se v obou věcech jednalo vždy o použitelnost základních svobod na soukromé organizace, které do jisté míry disponovaly regulační pravomocí, a tudíž měly *quasi* veřejnoprávní charakter. Mohlo by se tedy mít důvodně za to, že rozhodnutí Soudního dvora bylo odůvodněno zvláštními okolnostmi v příslušných věcech. Přijmeme-li tento názor, pak by bylo vyloučeno jakékoli přirovnání s ohledem na skutečnost, že žalovaný v původním řízení nepředstavuje takovou soukromou organizaci vybavenou regulační pravomocí.

124. Jako další opěrný bod ve prospěch přímé použitelnosti obecných právních zásad ve vztahu mezi soukromými osobami lze uvést rozsudek ve věci Angonese, která se týkala přístupu k zaměstnání v soukromé bance a v níž Soudní dvůr zastával názor, že „zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti vyslovený v [článku 45 SFEU] se vztahuje […] na soukromé osoby“ [131].

125. A konečně nesmí v této souvislosti zůstat neuveden rozsudek Kücükdeveci [132], v němž Soudní dvůr použil zákaz diskriminace na základě věku, jehož postavení bylo poprvé uznáno za obecnou právní zásadu v rámci právního řádu Unie v rozsudku Mangold [133], na pracovní poměr mezi soukromými osobami. V této souvislosti je nutno poznamenat, že Soudní dvůr si k odůvodnění přímé použitelnosti obecné právní zásady vypomohl vlastním přístupem, který vyžaduje v neposlední řadě vzhledem ke svému inovativnímu charakteru bližší přezkoumání z dogmatického hlediska. Je tudíž nutno již na tomto místě odkázat na mé další úvahy [134] k tomuto přístupu, jemuž se budu věnovat zvlášť a podrobně.

126. Souhrnně je nutno konstatovat, že podle této judikatury nemůže být přímá použitelnost základních práv ve formě obecných právních zásad ve vztahu mezi soukromými osobami v zásadě vyloučena [135].

Nebezpečí hodnotového rozporu s ustanoveními Listiny

127. Se vstupem Listiny v platnost má nyní nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok svůj základ v jejím čl. 31 odst. 2. Obecná právní zásada stanovená Soudním dvorem v daném případě na bázi výše uvedených úvah, která v zásadě stanoví tentýž nárok, může však samostatně nadále existovat, neboť článek 6 SEU uvádí v odstavcích 1 a 3 výslovně a vedle sebe Listinu a základní práva z obecných právních zásad [136]. Pro vztah práv z Listiny k právům z obecných právních zásad je z těchto ustanovení nutno vyvodit, že jsou navzájem rovnoprávná [137]. V souladu s tím mohou být také kumulativně použita, takže jednotlivcům není zabráněno v tom, aby se dovolali rozsáhlejší záruky. Pravděpodobně se však obsahově maximálně překrývají, neboť Listina má jednak, jak vyplývá z její preambule, potvrdit práva, která vyplývají ze zdrojů poznání použitých Soudním dvorem, jednak je Listina indikátorem obsahu společných ústavních tradic členských států. Přesto nelze vyloučit, že z obecných právních zásad odvozená a dále se rozvíjející základní práva poskytují rozsáhlejší ochranu než práva z Listiny [138].

131 — Rozsudek ze dne 6. června 2000, Angonese (C-281/98, Recueil, s. I-4139, bod 36).

132 — Rozsudek Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3).

133 — Rozsudek Mangold (uvedený výše v poznámce pod čarou 9, bod 75).

134 — Viz bod 144 a násl. tohoto stanoviska.

135 — V tomto smyslu také generální advokátka Sharpston ve svém stanovisku ze dne 22. května 2008 ve věci Bartsch (C-427/06, Sb. rozh. s. I-7245, bod 85).

136 — Viz Jarass, H., „Bedeutung der EU-Rechtsschutzgewährleistung für nationale und EU-Gerichte“, *Neue Juristische Wochenschrift* 2011, s. 1394.

137 — Zdá se, že Lenaerts, K./Gutiérrez-Fons, J. A., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 69), s. 1656, také vycházejí ze souběžné platnosti práv z obecných právních zásad, respektive z Listiny, neboť Listině přikládají význam jako zdroji poznání pro objevení nových obecných právních zásad. Podobně také Preis, U./Temming, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 125), kteří se vyslovují ve prospěch toho, že Soudní dvůr na bázi své pravomoci vyvozuje z čl. 6 odst. 3 SEU nepsané subsidiární základní unijní právo obecné svobody jednání, aby byla soukromým osobám dána možnost obecně namítat porušení řádného ustanovení směrnic jako taková.

138 — Viz Geiger, R., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 48), článek 6, s. 45, bod 27; Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 55), s. 19, bod 15.

128. Jestliže je dále třeba vycházet ze souběžné platnosti základních práv z Listiny a z obecných právních zásad uvnitř právního řádu Unie, je nutno upozornit na to, že přímé použití právní zásady, která stanoví nárok na dovolenou za kalendářní rok, skrývá přinejmenším ve sporu mezi soukromými osobami nebezpečí hodnotového rozporu. Jak již bylo uvedeno, je třeba čl. 51 odst. 1 první větu Listiny vykládat v tom smyslu, že základní právo na placenou dovolenou za kalendářní rok zakotvené v čl. 31 odst. 2 Listiny se mezi soukromými osobami přímo nepoužije. Současné povolení soukromým osobám odvolat se na obecnou právní zásadu by ovšem mělo za následek, že omezení okruhu osob povinných na základě základních práv stanovené zákonodárcem by bylo obcházeno.

129. Požadavek soudržné ochrany základních práv však vyžaduje, aby obě základní práva byla vykládána pokud možno souhlasně [139]. Vzhledem k tomu, že základní práva z obecných právních zásad a především k nim vydanou judikaturu Soudního dvora je podle pátého bodu odůvodnění preambule Listiny nutno začlenit do výkladu základních práv z Listiny, nemůže dojít k obsahovému rozporu mezi oběma kategoriemi základních práv. Harmonizující výklad je naopak nezbytný všude tam, kde to základní právo z Listiny připouští [140].

130. V projednávaném případě by při přímém použití obecné právní zásady ve vztahu mezi pracovníkem a zaměstnavatelem nebyl harmonizující výklad možný. Rozhodnutí zákonodárce Unie zajistit ochranu základního práva – v původním sporu prostřednictvím čl. 31 odst. 2 Listiny – pouze nepřímo uložením povinnosti Unii a jejím členským státům zajistit ochranu, by bylo narušeno tím, že by prostřednictvím nepsaných obecných právních zásad byla přece jen nakonec otevřena možnost horizontálního účinku, včetně práva požadovat od vnitrostátního soudu, aby ani ve vztahu mezi soukromými osobami nepoužil vnitrostátní právo, které je v rozporu s unijním právem. Za účelem zabránění hodnotovému rozporu by přímá použitelnost obecných právních zásad musela být odmítnuta [141].

131. Nicméně je nutno zdůraznit, že tyto úvahy platí pouze v rozsahu, v němž se v případě základního práva z čl. 31 odst. 2 Listiny a z obecné právní zásady má jednat o stejné základní právo, respektive o základní práva s totožným rozsahem poskytované ochrany. Jak bylo doloženo v úvodu, nelze však vyloučit, že z obecných zásad odvozená a dále se rozvíjející základní práva poskytují rozsáhlejší ochranu než základní práva z Listiny. V takovém případě by za určitých okolností hrozil hodnotový rozpor s čl. 51 odst. 1 první větou Listiny.

132. Následující úvahy platí pouze pro ten případ, že by Soudní dvůr v zásadním použití obecné právní zásady, spočívající v zaručení dovolené za kalendářní rok ve vztahu mezi soukromými osobami, nespatřoval hodnotový rozpor s čl. 51 odst. 1 větou 1 Listiny.

Převoditelnost nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok

133. Poté, co přímou použitelnost základních práv ve formě obecných právních zásad nelze ve vztazích mezi soukromými osobami v zásadě vyloučit, je ihned nutno přezkoumat, zda jsou pro to splněny podmínky.

139 — V tomto smyslu Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 136).

140 — Viz Jarass, H., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 55), s. 19, bod 15.

141 — V tomto smyslu De Mol, M., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 50), která s odkazem na výlučnou vázanost Unie a jejích členských států základními právy stanovenou v čl. 51 odst. 1 větě 1 Listiny popírá horizontální účinek obecných právních zásad.

– Přiznání subjektivního práva

134. K tomu by zde dotčený nárok na dovolenou za kalendářní rok musel nejprve směřovat k poskytnutí subjektivních práv. Jak již bylo uvedeno, zaručuje obecná právní zásada subjektivní právo tím, že zakládá nárok pracovníka vůči zaměstnavateli v zásadě na tom, aby byl přechodně uvolněn ze smluvních povinností, za účelem získání náležitého času na odpočinek. V tomto rozsahu splňuje tento nárok první požadavek pro přímou použitelnost.

– Bezpodmínečnost z hlediska obsahu a dostatečná přesnost

135. Mimoto by obecná právní zásada, aby mohla být uplatněna vůči zaměstnavateli jako soukromé osobě, musela být bezpodmínečná z hlediska svého obsahu a dostatečně přesná. Ustanovení je z hlediska svého obsahu bezpodmínečné tehdy, je-li použitelné bezvýhradně a bez podmínky a nevyžaduje další opatření orgánů členských států nebo Unie [142]. Ustanovení je dostatečně přesné, zakládá-li jednoznačnou povinnost [143], je tedy samo o sobě právně ucelené, a jako takové může být použito každým soudem [144].

136. Je sporné, zda jsou tyto podmínky splněny v případě nároku na dovolenou za kalendářní rok, zejména když není jasné, kam až ochrana poskytovaná obecnými právními zásadami skutečně sahá. Vzhledem k tomu, že její rozsah není jednoznačný a nelze jej již od samého počátku úplným způsobem stanovit, muselo by být v každém jednotlivém případě přezkoumáno, zda je rozsah ochrany případně dotčen opatřením Unie nebo jejích členských států. Takový úkol přísluší Soudnímu dvoru povolanému k výkladu obecných právních zásad Unie [145].

137. Aby byla obecná právní zásada dostatečně přesná, musela by zahrnovat více aspektů nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok, které by však z důvodu účelnosti musely být upraveny pouze zákonodárcem samotným, aby dostatečně vhodně a flexibilně vyhovovaly požadavkům doby. Tyto aspekty vyžadující právní úpravu se příkladmo týkají jednak počtu dnů dovolené, které mají být poskytnuty, přičemž vzniká mimo jiné otázka, zda je tím míněn přesně stanovený počet nebo spíše minimální počet dnů. Kromě toho by obecná právní zásada, aby byla přímo použitelná vůči zaměstnavateli, musela stanovit, jak musí být dny dovolené v roce rozděleny, aby dovolená za kalendářní rok mohla splnit svou funkci odpočinku. Mimoto by obecná právní zásada musela zohlednit zvláštnosti každého hospodářského odvětví tím, že by pro případ nutnosti obsahovala právní úpravu specifickou pro určitý sektor pro jednotlivé oblasti činnosti.

142 — Viz rozsudky ze dne 4. prosince 1974, Van Duyn (41/74, Recueil, s. 1338, bod 13/14), ze dne 12. května 1987, Traen (372/85 až 374/85, Recueil, s. 2141, bod 25), ze dne 20. září 1988, Beentjes (31/87, Recueil, s. 4635, bod 43), ze dne 23. února 1994, Comitato di coordinamento per la difesa della Cava v. Regione Lombardia (C-236/92, Recueil, s. I-483, bod 9).

143 — Viz rozsudky ze dne 22. září 1983, Auer (271/82, Recueil, s. 2727, bod 16), ze dne 15. prosince 1983, Rienks (5/83, Recueil, s. 4233, bod 8), Marshall (uvedený výše v poznámce pod čarou 20, bod 52), ze dne 4. prosince 1986, Federatie Nederlandse Vakbeweging (71/85, Recueil, s. 3855, bod 18), a Comitato di coordinamento per la difesa della Cava v. Regione Lombardia (uvedený výše v poznámce pod čarou 142, bod 10).

144 — Viz rozsudky ze dne 27. června 1989, Kühne (50/88, Recueil, s. 1925, bod 26), a ze dne 22. května 1980, Santillo (131/79, Recueil, s. 1585, bod 13).

145 — Viz Fischinger, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 34), který na případu zákazu diskriminace na základě věku vysvětluje, že při přezkumu, zda došlo k porušení obecných právních zásad, je nejprve nutné stanovit autonomně (tj. bez použití normy sekundárního práva) obsah těchto obecných právních zásad.

138. Je zjevné, že toto není možné. Jednak takto rozsáhlá obecná právní zásada nemůže existovat, aniž by tím současně nebylo zpochybněno pojmové odlišení od zvláštních právních pravidel [146]. Za druhé je třeba uvážit, že právní úprava těchto podrobností spadá výhradně do vlastní pravomoci zákonodárce. Nejen proto také ponechávají ústavy těch členských států, které výslovně uznávají nárok na dovolenou za kalendářní rok za základní právo, na vnitrostátním zákonodárci, aby stanovil prováděcí podmínky. Podobně se to má na úrovni Unie ve vztahu mezi článkem 31 Listiny a směrnicí 2003/88.

139. Zákonodárná pravomoc Unie je prováděna podle Smluv Radou a Evropským parlamentem společně. Regulační výsady, které coby zákonodárci mají v oblasti práva na dovolenou jakožto součásti sociálního unijního práva, jim musí v každém případě zůstat zajištěny. To vyžadují nejen výše uvedené důvody proveditelnosti, nýbrž také institucionální rovnováha uvnitř Unie. Posledně uvedená rovnováha nespočívá v zásadě dělby moci ve smyslu státoprávním, nýbrž spíše v zásadě dělby funkcí, podle níž mají být funkce Unie vykonávány těmi orgány, které jsou k tomu podle Smluv nejlépe vybaveny. Na rozdíl od zásady dělby moci, která slouží mj. k zajištění ochrany jednotlivce zmírňováním státní moci, je účelem zásady funkčního dělení v unijním právu účinné dosažení cílů Unie [147].

140. Jak jsem uvedla ve svém stanovisku ve věci C-101/08 (Audiolux), je Soudní dvůr jako orgán Unie ve smyslu čl. 12 odst. 1 SEU rovněž součástí této institucionální rovnováhy [148]. Tato okolnost zahrnuje to, že jakožto soudní orgán Unie, který je v rámci své příslušnosti povolán k zajištění dodržování práva při výkladu a provádění Smlouvy, respektuje příslušnost Rady a Parlamentu v oblasti legislativy [149]. Nutně to předpokládá, že jednak přenechá zákonodárci Unie smluvně přiznanou legislativní úlohu v oblasti úpravy pracovní doby, jednak zachová, jako doposud, potřebnou zdrženlivost při stanovování obecných zásad unijního práva, které by za určitých okolností mohly být v rozporu s cíli zákonodárce.

141. Přímá použitelnost obecné právní zásady, která obsahuje nárok pracovníka vůči zaměstnavateli na dovolenou za kalendářní rok, by tudíž nejprve předpokládala, aby jí Soudní dvůr výkladem propůjčil dostatečně určitý normativní obsah, čímž by však, co se týče množství nezbytných ustanovení, v konečném důsledku naplňoval kompetence, které jsou tradičně vyhrazeny zákonodárci Unie. Vzhledem k tomu, že toto není z výše uvedených důvodů povoleno, je nutno vycházet z toho, že tato obecná právní zásada, přinejmenším ve své čisté formě, nemůže být považována za bezpodmínečnou z hlediska svého obsahu, nýbrž naopak vyžaduje zákonnou úpravu ze strany zákonodárce.

142. Obecná právní zásada tudíž nesplňuje podmínky pro to, aby byla použitelná ve vztahu mezi soukromými osobami.

– Závěr

143. Z výše uvedených úvah vyplývá, že předkládající soud nemůže, za účelem nepoužití vnitrostátního práva, které je v rozporu s unijním právem a které nelze vyložit v souladu se směrnicemi, ve sporu mezi soukromými osobami, vycházet z obecné právní zásady.

146 — Viz De Mol, M., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 50), s. 301, která označuje uznání horizontálního účinku obecné právní zásady v rozsudku Kücükdeveci za pozoruhodné, neboť podle jejího názoru se obecné právní zásady vyznačují tím, že zaprvé obvykle chrání občany ve vztahu ke státu a zadruhé „jsou abstraktní do té míry, v níž ukazují pouze určitým směrem, aniž by však stanovily konkrétní právní pravidla“.

147 — V tomto smyslu Schweitzer, M./Hummer, W./Obwexer, W., *Europarecht*, s. 178, bod 653; Sariyiannidou, E., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 59), s. 122, hovoří rovněž o „rozdělení funkcí“. Podle Oppermanna, T., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 73), § 5, bod 5, s. 80, je v Evropském společenství rozdělení státní moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní modifikováno ve prospěch specifické institucionální rovnováhy mezi orgány Společenství. Zejména mezi Parlamentem, Radou a Komisí jsou úkoly rozděleny jinak než na úrovni státu. Také v Evropském společenství existuje vzájemná kontrola a rovnováha mocí („checks and balances“). Institucionální rovnováha orgánů je odrazem základního principu právního státu. Vyžaduje, aby každý orgán vykonával své pravomoci při respektování pravomocí jiných orgánů a aby porušení tohoto pravidla mohlo být postihováno kontrolou ze strany Soudního dvora.

148 — Viz mé stanovisko ze dne 30. června 2009, Audiolux (C-101/08, Sb. rozh. s. I-9823, bod 107).

149 — Sariyiannidou, E., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 59), s. 137, je toho názoru, že článek 220 ES přiznává Soudnímu dvoru v konečném důsledku pravomoc určit, co je „právo“, ačkoli pro to neexistují jasná omezení kompetencí. Soudní dvůr při stanovování obecných právních zásad do značné míry využil svou pravomoc k dotváření práva. Autorka vyjadřuje obavu, že by to mohlo setřít hranice mezi soudní a politickou činností.

iii) Použití obecné právní zásady, jak je konkretizována směrnicí 2003/88

144. Kromě toho si lze představit přístup spočívající v použití výše uvedené obecné právní zásady, jak je konkretizována směrnicí 2003/88 [150].

– Přístup Soudního dvora v rozsudku Kücükdeveci

145. V rozsudku Kücükdeveci, na nějž odkázali někteří zúčastnění ve svých vyjádřeních, použil Soudní dvůr podobný přístup a potvrdil přitom povinnost každého vnitrostátního soudu prosazovat zákaz diskriminace na základě věku, jak je konkretizován prostřednictvím směrnice 2000/78, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání [151], tím, že v případě potřeby je povinen nepoužít jakékoli ustanovení vnitrostátního práva, které je v rozporu s touto zásadou [152].

146. Tímto rozhodnutím rozšířil Soudní dvůr zásadu aplikační přednosti unijního práva vůči vnitrostátnímu právu na tzv. horizontální vztahy [153]. Tento přístup je v souladu s dosavadní judikaturou k chybějícímu horizontálnímu přímému účinku směrnic do té míry [154], v níž Soudní dvůr například nerozhodl, že se ve vztahu mezi soukromými osobami použije směrnice 2000/78, nýbrž pouze v *ní konkretizovaný zákaz diskriminace na základě věku*, který – jak již bylo konstatováno v rozsudku Mangold [155] – jakožto zvláštní případ použití obecné zásady rovného zacházení představuje obecnou zásadu unijního práva [156]. Přístup sledovaný Soudním dvorem v rozsudku Kücükdeveci spočívá v zásadě v myšlence, že taková obecná zásada, jako je zákaz diskriminace na základě věku, musí být důsledně prosazována také na vnitrostátní úrovni v zájmu právní ochrany jednotlivce, jakož i účinnosti unijního práva [157]. Z dogmatického hlediska představuje tento přístup další rozvoj judikatury Mangold.

147. Přímá použitelnost zákazu diskriminace na základě věku v jeho konkretizaci směrnicí 2000/78 ve vztahu mezi soukromými osobami přichází však podle vyjádření Soudního dvora zjevně v úvahu teprve tehdy, jsou-li splněny určité podmínky. K tomu musí nejprve v původním sporu dojít k věcně neodůvodněnému nerovnému zacházení na základě věku, což je třeba určit podle hmotněprávních podmínek stanovených směrnicí 2000/78 [158]. Zadruhé musí příslušné vnitrostátní ustanovení zahrnovat oblast upravenou směrnicí [159].

150 — Takto také Seifert, A., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), který považuje za možné použít zásadu judikatury stanovenou v rozsudku Kücükdeveci vhodným způsobem na jinou oblast chráněnou základními právy. Odkazuje přitom na základní právo na placenou dovolenou za kalendářní rok v čl. 31 odst. 2 Listiny, které bylo konkretizováno především směrnicí o pracovní době.

151 — Úř. věst. L 303, s. 16; Zvl. vyd. 05/04, s. 79.

152 — Rozsudek Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 53).

153 — Viz Simon, D., „L'invocabilité des directives dans les litiges horizontaux: confirmation ou infléchissement", *Europe: actualité du droit communautaire*, 2010, č. 3, s. 7, bod 19.

154 — Viz Seifert, A., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 806, podle jehož hodnocení je použití obecné právní zásady prostředkem pro Soudní dvůr k tomu, aby se nedostal do rozporu s vlastní judikaturou k chybějícímu přímému horizontálnímu účinku směrnic mezi jednotlivci.

155 — Rozsudek Mangold (uvedený výše v poznámce pod čarou 9, bod 75).

156 — Rozsudek Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 50).

157 — Tamtéž (bod 51).

158 — Tamtéž (body 28 až 43).

159 — Tamtéž (body 25 a 26).

– Použitelnost tohoto přístupu na nárok na dovolenou za kalendářní rok

Podmínky použití

148. Obdobné použití tohoto přístupu na původní spor za účelem poskytnutí pravomoci vnitrostátnímu soudu nepoužít vnitrostátní právo, které je v rozporu s unijním právem, by mimo jiné předpokládalo, že nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok má nad rámec své kodifikace v sekundárním právu v čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 v rámci právního řádu Unie postavení obecné právní zásady, ve prospěch čehož hovoří již uvedené argumenty [160].

149. Jako další podmínku by bylo nutno vyžadovat existenci pracovního poměru, což je v původním sporu zjevně splněno. A konečně by nárok na dovolenou musel existovat v souladu s podmínkami směrnice. Posledně uvedená podmínka by zajistila, že se obecná právní zásada nepoužije neomezeně, nýbrž pouze v rozsahu, v němž dotčená vnitrostátní právní úprava spadá do působnosti směrnice 2003/88. Také tato podmínka je v původním sporu splněna, neboť předmět sporné právní úpravy je podmínkou stanovenou vnitrostátním zákonodárcem pro čerpání dovolené za kalendářní rok [161].

150. K tomu, aby obecná právní zásada mohla být aktivována a postavena proti vnitrostátnímu právu, by konečně bylo nezbytné, aby došlo k porušení práva na dovolenou zakotveného ve směrnici. Posledně uvedená skutečnost byla potvrzena již v rámci mého přezkumu první předběžné otázky [162].

151. Při posouzení z formálního hlediska by podmínky pro přímé použití nároku na dovolenou za kalendářní rok v podobě obecné právní zásady, jak je konkretizována směrnicí 2003/88, byly v podstatě splněny. Přesto se zdá být účelné se zamyslet nad klady a zápory takového přístupu, předtím než takový postup v projednávané věci bude vůbec vzat do úvahy [163].

Klady a zápory takového přístupu

152. Kladnou stránkou tohoto přístupu je, že odstraňuje již uvedené nedostatky přímého použití obecné právní zásady v čisté formě [164]. To platí především ve vztahu k požadavku „dostatečné přesnosti“. Tím, že směrnice konkretizuje všeobecnou právní zásadu, nabývá zásada v konečném důsledku obsahové přesnosti, která je pro přímou použitelnost nezbytná.

153. Pokud jde o dogmatickou správnost tohoto přístupu, lze ovšem zaznamenat pochybnosti, které dále objasním.

– Nebezpečí směšování pramenů práva

154. Mé pochybnosti se týkají především nebezpečí – jež nelze vyloučit – nepřípustného směšování pramenů práva různé právní síly uvnitř právního řádu Unie, které je výsledkem kombinovaného použití obecné právní zásady a směrnice.

160 — Viz body 110 až 114 tohoto stanoviska.

161 — Viz bod 47 tohoto stanoviska.

162 — Viz bod 53 tohoto stanoviska.

163 — V této souvislosti viz stanovisko generální advokátky Kokott ze dne 6. května 2010, Roca Álvarez (rozsudek ze dne 30. září 2010, C-104/09, Sb. rozh. s. I-08661, bod 55), v němž odkázala na rozsudky Mangold a Kücükdeveci a přitom nastolila otázku, zda by Soudní dvůr rozšířil horizontální přímý účinek na ostatní obecné právní zásady, jako je zákaz diskriminace na základě pohlaví. Podle názoru generální advokátky by bylo před takovým dalším rozvojem zapotřebí objasnit dogmatické základy tohoto sporného horizontálního přímého účinku a jeho mezí. Rovněž Thüsing, G./Horler, S., „Besprechung des Urteils Kücükdeveci“, *Common Market Law Review*, 2010, s. 1171, se přimlouvají za podrobné dogmatické odůvodnění tohoto přístupu.

164 — Viz bod 136 tohoto stanoviska.

155. Objektivně posuzováno vychází tento přístup v zásadě z předpokladu, že se obsah obecné právní zásady musel promítnout do obsahu směrnice, a že se tudíž výkladem v zásadě ušetří autonomní stanovení tohoto obsahu. Koneckonců se má jen za to, že rozsah ochrany poskytované obecnou právní zásadou je do značné míry shodný s konkretizujícím ustanovením směrnice [165].

156. Tento přístup má ovšem tu zápornou stránku, že ponechává zcela otevřenou otázku, kam až ochrana poskytovaná příslušnou obecnou právní zásadou skutečně sahá a zda snad směrnice neobsahuje rozsáhlejší ustanovení, která vůbec nejsou zahrnuta v ochraně poskytované obecnou právní zásadou [166]. Předpoklad, na němž je tento přístup založen, je zavádějící v tom smyslu, že souběh obsahu směrnice a obsahu primárního práva nejenže není vyžadován, nýbrž je ve skutečnosti výjimkou, neboť sekundární právo většinou obsahuje rozsáhlejší právní úpravu [167]. To je problematické do té míry, že v takovém případě nepřichází použití tohoto přístupu v úvahu. Jestliže tento přístup, jak předpokládá Soudní dvůr, skutečně zamýšlí použití obecné právní zásady, pak by však bylo dogmaticky správné provést nejprve autonomní stanovení jeho obsahu, a naopak neodvozovat z ustanovení směrnic obsah obecné právní zásady [168].

157. Vzhledem k tomu, že podle tohoto přístupu je v konečném důsledku jako výchozí bod pro stanovení rozsahu ochrany poskytované normou použita směrnice, nikoli například samotná obecná právní zásada [169], skrývá tento postup nebezpečí, že stále více normativního obsahu směrnice bude považováno za součást právní zásady. Jinými slovy, směrnice by se teoreticky mohla vyvinout v nevyčerpatelný zdroj poznatků pro úpravu rozsahu ochrany poskytované obecnou právní zásadou, což by mělo dlouhodobě za následek splynutí pramenů práva rozdílné právní síly [170]. V konečném důsledku by tyto postupy vedly k samovolnému „ustrnutí“ tohoto normativního obsahu. Zákonodárci by totiž v důsledku zapojení stále více normativních obsahů ze směrnice do rozsahu ochrany poskytované obecnou právní zásadou byla odňata možnost provádět změny směrnice, zejména kdyby takové normativní obsahy byly povýšeny do postavení primárního práva, které zákonodárce nemůže ovlivnit.

158. Vzhledem ke skutečnosti, že se v případě nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok jedná o základní sociální právo, které – v souladu se svou povahou – vyžaduje do značné míry konkretizaci, a navíc může být často zajištěno pouze v závislosti na příslušnou hospodářskou a sociální realitu [171], by tento přístup mohl mít pro Unii a její členské státy nedozírné následky. Je nutno poukázat na to, že při konkretizaci takové obecné právní zásady zákonodárcem je nutná jistá flexibilita, neboť názor ve společnosti ohledně toho, co má být považováno za „sociální“, respektive „sociálně spravedlivé“, se

165 — Viz Mol, M., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 50), s. 305, která správně vychází z toho, že Soudní dvůr při svém přístupu klade obecnou právní zásadu ve značné míře na roveň směrnici.

166 — Nad tím se pozastavuje rovněž Simon, D., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 153), č. 3, s. 4, bod 7. Podle názoru autora není v případě tohoto přístupu jasně definován dosah obecné právní zásady zákazu diskriminace, ani jeho konkretizace, ani směrnice samotné.

167 — V tomto smyslu Fischinger, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 34), s. 207.

168 — Viz Fischinger, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 34), s. 207, podle jehož názoru je přístup v rozsudku Kücükdeveci na vnitrostátní úrovni totožný s pokusem dospět z obsahu zákona k závěru ohledně oblasti ochrany základního práva zaručeného právem ústavním.

169 — Viz Mörsdorf, O., „Diskriminierung jüngerer Arbeitnehmer – Unanwendbarkeit von § 622 II2 BGB wegen Verstoßes gegen das Unionsrecht“, *Neue Juristische Wochenschrift*, 2010, s. 1048, který podotýká, že Soudní dvůr v rozsudku Kücükdeveci používá jako měřítko přezkumu pro soulad vnitrostátního práva s unijním právem – navzdory opačným ujištěním – nikoli abstraktní právní zásadu primárního práva (tj. obecnou právní zásadu), nýbrž směrnici, která obsahuje podrobnější ustanovení. Podle názoru Fischingera, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 34), s. 206, je v případě přístupu použitého v rozsudku Kücükdeveci skutková podstata fakticky vyčtena ze směrnice, právní následky však z primárního práva.

170 — Fischinger, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 34), s. 207, vyjadřuje domněnku, že Soudní dvůr si v rozsudku Kücükdeveci ponechal otevřená zadní vrátka, aby mohl z obsahů směrnic také v budoucnu odvozovat náplň nově vytvořeného primárního práva.

171 — V tomto smyslu Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 137, bod 453, který činí uplatňování sociálních práv závislým také na finančních možnostech. Viz Riesenhuber, K., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 50), s. 49 a násl., bod 34, který poukazuje na historii vzniku hlavy IV („Solidarita“) a přitom poznamenává, že přijetí sociálních základních práv do Listiny v Konventu bylo obzvláště sporné, neboť panovaly obavy, že uznání sociálních práv by vedlo k nadměrným finančním zátěžím Unie a členských států. Ve prospěch jejich zohlednění byla naproti tomu uváděna nedělitelnost politických a sociálních práv, stejně jako skutečnost, že Evropská sociální charta již byla zohledněna v čl. 136 odst. 1 SFEU, respektive článku 151 SFEU. Výsledkem byl kompromis, neboť sociální práva sice byla přijata, avšak nadále byla upravena pouze slabě, nikoli jako skutečné nároky na plnění. V mnoha případech neobsahuje Listina samostatné záruky, nýbrž, co se týče otázek „zda“ a „jak“ je zajištěna ochrana, odkazuje na unijní právo a právo členských států.

jednak může časem změnit, jednak nezřídka spočívá v kompromisech [172]. Mimoto nesmí být ponecháno bez povšimnutí, že provedení myšlenky sociálního státu může být závislé na příslušné hospodářské situaci v Unii a jejích členských státech. Je tudíž nutno se vyvarovat upevňování sociálních standardů bez přihlédnutí k hospodářské a sociální realitě.

159. To však nelze chápat v tom smyslu, že Unie má pustit ze zřetele sociální dimenzi integrace. Podpora společenské soudržnosti ve smyslu myšlenky „solidarity" je a zůstává důležitým cílem evropské integrace, jak lze jednoznačně vyčíst z článku 2 SEU („solidarita" jakožto hodnota Unie) a čl. 3 odst. 3 SEU („boj proti sociálnímu vyloučení"; „sociální spravedlnost"; „sociální ochrana"; „rovnost žen a mužů"; „mezigenerační solidarita"; „ochrana práv dítěte"), jakož i z článku 9 SFEU („podpora vysoké úrovně zaměstnanosti"; „záruka přiměřené sociální ochrany"; „boj proti sociálnímu vyloučení"). Naopak je nutno zohlednit prostor pro uvážení, který náleží zákonodárci Unie při plnění jeho povinnosti zajistit ochranu vyplývající ze základního práva.

– Neexistence vyčerpávající konkretizace směrnicí

160. Ale i kdyby Soudní dvůr tyto myšlenky nesdílel, bylo by nicméně nejisté, zda by byl přístup použitý v rozsudku Kücükdeveci použitelný na původní spor, zejména když směrnice 2003/88 dostatečně nekonkretizuje obecnou právní zásadu, aby umožnila její přímé použití ve vztahu mezi soukromými osobami.

161. Směrnice 2003/88 upravuje nejen řadu zvláštních ustanovení, když například v článku 15 dovoluje přijetí příznivějších ustanovení členských států nebo v článku 17 odchylky a výjimky z některých ústředních ustanovení směrnic [173]. Poskytuje kromě toho členským státům značný prostor pro uvážení. Článek 7 odst. 1 směrnice 2003/88 výslovně stanoví, že členské státy „přijmou *nezbytná* opatření", aby měl každý pracovník nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok, a sice „*v souladu s podmínkami* pro získání a přiznávání této dovolené stanovenými *vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi*". Konkrétní odpovědi na zásadní otázky práva na dovolenou, jako například, kolik dovolené je nutno poskytnout, nelze přímo vyčíst ani ze směrnice, ani ze znění čl. 31 odst. 2 Listiny [174], které je s ohledem na záruky základního práva na dovolenou za kalendářní rok dokonce stručnější než znění příslušného prováděcího ustanovení v článku 7 směrnice 2003/88.

162. Zde je třeba spatřovat hlavní rozdíl oproti zákazům diskriminace, pro něž byl rozvinut přístup použitý v rozsudku Kücükdeveci. Zákazy diskriminace vykazují ty zvláštnosti, že jejich obsahové jádro je na úrovni primárního i sekundárního práva v zásadě totožné. Co je diskriminací, lze zjistit rovněž výkladem zákazů diskriminace v primárním právu. Ustanovení směrnic nejsou v tomto rozsahu ničím jiným, než podrobnými formulacemi zásad primárního práva. Pouze pokud směrnice upravují osobní a věcnou působnost, jakož i právní důsledky a řízení, vytvářejí ustanovení, jejichž obsah rovněž nelze bez dalšího přímo odvodit z primárního práva. V případě základních práv pracovníků upravených v článku 27 a násl. Listiny je tomu jinak, neboť jsou od samého počátku založena na konkretizaci zákonodárcem [175].

172 — Viz Frenz, W., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37), s. 1059, bod 3540, který se pokouší objasnit, proč je Listina právě v oblasti sociálních práv neúplná. Podle jeho názoru mohou být sociální práva stěží úplná. Jednak se mění představy společnosti o tom, co má být považováno za „sociální", a za druhé bude určení sociálních nároků vždy spočívat v kompromisu. Rengeling, H.-W./Szczekalla, P., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 45), s. 793, bod 793, správně poukazují na to, že pojem „sociální" v Listině zůstává spíše otevřený. Je rovněž nejasné, co přesně je míněno nadpisem „Solidarita" v hlavě IV Listiny.

173 — Viz k odchylkám a výjimkám jednotlivě Blanpain, R., *European Labour Law*, 11. vydání, Alphen aan den Rijn 2008, s. 586 a násl.

174 — Viz Bauer, J.-H./von Medem, A., „Kücükdeveci = Mangold hoch zwei? Europäische Grundrechte verdrängen deutsches Arbeitsrecht", *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, sešit 11, 2010, s. 452.

175 — V tomto smyslu Bauer, J.-H./von Medem, A., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 174), kteří se vyslovují proti použití přístupu v rozsudku Kücükdeveci v případě základních práv pracovníka z článků 27 a násl. Listiny z důvodu rozdílů mezi tímto druhem základních práv a zákazy diskriminace. Poukazují na to, že k mnoha věcným oblastem uvedeným v hlavě IV („Solidarita") Listiny existují směrnice, které v souladu s obvyklým chápáním nejsou schopny vytěsnit vnitrostátní právo, které je s nimi v rozporu, ve sporech mezi soukromými osobami. Autoři se přitom výslovně odvolávají také na směrnici o pracovní době, která například konkretizuje právo na placenou dovolenou za kalendářní rok uvedené v čl. 31 odst. 2 Listiny.

163. Vzhledem ke skutečnosti, že směrnice 2003/88 neupravuje dovolenou za kalendářní rok vyčerpávajícím způsobem, nýbrž do značné míry odkazuje na vnitrostátní právo, vzniká otázka, zda lze při konkretizaci obecné právní zásady použít rovněž vnitrostátní prováděcí právo. Podle mého názoru by však tento přístup narážel na překážky. Vzhledem k množství rozdílných vnitrostátních ustanovení v oblasti práva na dovolenou by totiž byla sporná nejen proveditelnost takového přístupu. Nebylo by kromě toho zajištěno jednotné použití unijního práva ve všech členských státech.

– Nedostatek právní jistoty pro soukromé osoby

164. Za druhé vznikají pochybnosti ohledně slučitelnosti tohoto přístupu se zásadou právní jistoty. Ta rovněž představuje obecnou zásadu unijního práva [176]. Jak Soudní dvůr mnohokrát objasnil, vyžaduje zásada právní jistoty, aby právní úprava, která vyvolává nepříznivé důsledky pro jednotlivce, byla jasná a přesná a její použití bylo pro právní subjekty předvídatelné [177]. Avšak vzhledem k tomu, že soukromá osoba si nikdy nebude moci být jista tím, kdy se nepsaná obecná právní zásada ve své konkretizaci příslušnou směrnicí prosadí vůči vnitrostátnímu psanému právu, může z jejího pohledu existovat podobná nejistota s ohledem na platnost vnitrostátního práva jako v případě přímého použití směrnice ve vztahu mezi soukromými osobami, které chce Soudní dvůr, jak tak často ve své judikatuře [178] potvrdil, právě zabránit [179]. Důsledky mohou být značné právě v oblasti pracovního práva, které upravuje podrobnosti množství pracovních poměrů, o němž lze stěží získat přehled.

165. Vzniká totiž nebezpečí, které nelze vyloučit, že by se vnitrostátní soudy v důsledku tohoto přístupu mohly cítit nuceny k tomu, aby nepoužily vnitrostátní právo, které se v jakési formě shoduje s oblastí úpravy směrnice, avšak bylo přijato bez jakéhokoli vztahu ke směrnici, a sice s odůvodněním, že sporná ustanovení směrnic konkretizují obecné zásady unijního práva, respektive ztělesňují právní hodnoty v postavení primárního práva [180], a to bez ohledu na to, zda jim podle vnitrostátního práva náleží příslušná pravomoc nepoužít vnitrostátní právo. Toto nebezpečí existuje o to více, že z rozsudku Kücükdeveci výslovně vyplývá, že vnitrostátní soud není v takové situaci povinen požádat předtím Soudní dvůr o rozhodnutí o předběžné otázce [181].

166. Pokud by se tento přístup prosadil v judikatuře Soudního dvora, bylo by směrnicím přiznáno postavení, které jim v souladu s koncepcí primárního práva nepřísluší. Pronikly by do primárního práva, daleko za rámec oblasti, kterou jim orgány Unie, které je přijaly, přiznaly a chtěly přiznat. V kombinaci s primárně-právními důsledky nepoužitelnosti vnitrostátní normy a s pravomocí vnitrostátních soudů všech instancí nepoužít vnitrostátní právo bez předchozího provedení řízení o rozhodnutí o předběžné otázce předpokládanou Soudním dvorem, by se, vzhledem ke skutečnosti, že množství právních materií je *určitým způsobem* ovlivněno směrnicemi, dospělo ke značné erozi vnitrostátních předpisů.

167. Je však nejisté, zda je to v souladu se systémem přijímání a prosazování práva, který Smlouvy vytvořily.

176 — V souvislosti se zásadami právního státu v unijním právu viz bod 96 tohoto stanoviska. Viz rozsudky ze dne 16. června 1993, Francie v. Komise (C-325/91, Recueil, s. I-3286, bod 26), a ze dne 16. října 1997, Banque Indosuez a další (C-177/96, Recueil, s. I-5659, body 26 až 31).

177 — Viz rozsudky ze dne 7. června 2005, VEMW (C-17/03, Sb. rozh. s. I-4983, bod 80), a ze dne 14. ledna 2010, Stadt Papenburg (C-226/08, Sb. rozh. s. I-131, bod 45).

178 — Viz body 61 až 63 tohoto stanoviska.

179 — Viz Avbelj, M., „Temeljna načela prava EU padajo na glavo“, *Pravna praksa*, 2010, č. 7, s. 34, který kritizuje rozsudek Kücükdeveci, neboť ten podle jeho názoru mohl obrátit vzhůru nohama dosavadní judikaturu Soudního dvora k chybějícímu horizontálnímu účinku směrnic. De Mol, M., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 50), s. 307, vyjadřuje myšlenku s ohledem na slučitelnost tohoto přístupu, při němž se jedná o prosazení obecné právní zásady (zákaz diskriminace na základě věku), se zásadou právní jistoty, která je v konečném důsledku také obecnou právní zásadou. Podle názoru autorky by se soukromé osoby již nemohly spoléhat na vnitrostátní (psané) právo. Namísto toho by musely zohledňovat možné účinky (nepsané) obecné právní zásady.

180 — V tomto smyslu Thüsing, G./Horler, S., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 163); Seifert, A., výše uvedené dílo (poznámka pod čarou 37).

181 — Rozsudek Kücükdeveci (uvedený výše v poznámce pod čarou 3, bod 53).

– Nebezpečí hodnotového rozporu s ustanoveními Listiny

168. Námitka mnou uplatněná v souvislosti s přímým použitím obecné právní zásady s ohledem na nebezpečí hodnotového rozporu s článkem 51 Listiny [182] platí podobně v případě použití na tento přístup. V tomto rozsahu odkazuji na své úvahy k této problematice. Omezení kruhu osob povinných na základě základního práva stanovené v čl. 51 odst. 1 první větě Listiny tudíž rovněž brání použití obecné právní zásady, jak je konkretizována směrnicí 2003/88.

– Závěr

169. Na základě výše uvedeného přicházím k závěru, že přímé použití obecné právní zásady, jako ve věci Kücükdeveci, za účelem nepoužití vnitrostátního práva, které je v rozporu s unijním právem, by v původním sporu nebylo možné.

c) Konečný závěr

170. Vzhledem k výše uvedenému je nutno konstatovat, že unijní právo neposkytuje vnitrostátnímu soudu možnost nepoužít ustanovení, které je předmětem sporu, ve vztahu mezi soukromými osobami. Vzhledem k tomu, že předběžná otázka je formulována tak, že se jejím prostřednictvím vlastně žádá o výklad, zda v tomto smyslu existuje povinnost vnitrostátního soudu podle unijního práva, musí být tato otázka logicky zodpovězena tak, že vnitrostátní soud k tomu v důsledku chybějících požadavků unijního práva není povinen.

3. Podpůrná odpovědnost členského státu za porušení unijního práva

171. Je-li – jako v původním sporu – nepochybné, že došlo k porušení unijního práva z důvodu nedostatečného provedení článku 7 směrnice 2003/88, avšak není možné, aby vnitrostátní soud prohlásil vnitrostátní ustanovení, které je v rozporu s unijním právem, za nepoužitelné, pak to v žádném případě neznamená, že by žalobkyně v původním řízení zůstala bez právní ochrany.

172. Zbývá jí naopak, jak bylo naznačeno úvodem [183], za účelem prosazení jejího nároku na dovolenou za kalendářní rok odvozeného z unijního práva, možnost podat proti členskému státu porušujícímu Smlouvu žalobu na náhradu škody. Právní institut odpovědnosti státu podle unijního práva může občanovi v takovém případě zajistit uspokojení jeho potřeb tím, že ukládá příslušnému členskému státu povinnost nahradit mu ty škody, které mu vzniknou porušením unijního práva ze strany státu.

173. Unijní právo přiznává nárok na náhradu škody, jsou-li splněny tři podmínky: cílem právní normy, jež byla porušena, je přiznání práv jednotlivcům, porušení je dostatečně závažné a existuje přímá příčinná souvislost mezi porušením povinnosti, která přísluší členskému státu, a škodou způsobenou

182 — Viz bod 127 tohoto stanoviska.

183 — Viz bod 65 tohoto stanoviska.

poškozeným [184]. V rozsudku Dillenkofer a další [185] Soudní dvůr dodatečně nepatrně přeformuloval první předpoklad, zejména ve vztahu k případům, kdy nebyla přijata opatření k včasnému provedení směrnice tak, že směrnicí sledovaný cíl zahrnuje přiznání práv jednotlivci, jejichž obsah může být určen na základě směrnice, současně ale zdůrazňuje, že obě formulace mají v zásadě stejný význam [186].

174. Co se týče rozdělení pravomoci mezi soudy Unie a soudy členských států, je třeba poznamenat, že je zásadně věcí vnitrostátních soudů, aby rozhodly, že v konkrétním případě byly splněny předpoklady vzniku odpovědnosti členského státu za porušení práva Společenství [187]. Naproti tomu otázka vzniku a rozsahu odpovědnosti státu za škody, které z takového porušení vznikly, se týká výkladu samotného unijního práva, který sám o sobě spadá do pravomoci Soudního dvora [188].

4. Závěr

175. Na základě výše uvedeného je druhou předběžnou otázku nutno zodpovědět tak, že článek 7 směrnice 2003/88 neukládá soudu členského státu, jemuž byl spor mezi soukromými osobami předložen, povinnost nepoužít vnitrostátní ustanovení, které podmiňuje nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů během referenčního období a které nelze vyložit v souladu se směrnicemi.

C – *Ke třetí předběžné otázce*

176. Při formulaci své třetí předběžné otázky vychází předkládající soud zjevně z určitého vnitrostátního právního rámce, který stanoví nárok na dovolenou za kalendářní rok v různé délce v závislosti na tom, co bylo příčinou pracovního volna pracovníka z důvodu nemoci, přičemž se se vší pravděpodobností rozlišuje podle toho, zda byl důvodem pracovní úraz, nemoc z povolání, úraz při cestě do zaměstnání nebo ze zaměstnání nebo mimopracovní nemoc. Z předkládajícího usnesení nevyplývá, jak dlouhá je příslušná doba dovolené. Nepochybné je pouze to, že tento vnitrostátní právní rámec stanoví za určitých okolností pro placenou dovolenou za kalendářní rok delší minimální dobu, než je ta stanovená ve směrnici v trvání čtyř týdnů.

177. Již v rámci svých úvah k první předběžné otázce jsem objasnila, že nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok zaručený v článku 7 směrnice 2003/88 vzniká nezávisle na tom, zda byl pracovník ve sporném období nepřítomen z důvodu nemoci, měl-li řádné pracovní volno z důvodu nemoci [189]. Jak předkládající soud ve svém předkládacím usnesení správně podotkl, nerozlišuje článek 7 směrnice 2003/88 příčiny nepřítomnosti z důvodu nemoci. Toto ustanovení směrnice se naopak použije ve vztahu k nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok na „každého pracovníka“. V souladu s tím mají všichni pracovníci, včetně těch, kteří mají z některé z výše uvedených příčin pracovní volno z důvodu nemoci, podle čl. 7 odst. 1 k dispozici dovolenou za kalendářní rok v trvání nejméně čtyř týdnů.

184 — Goffin, L., „À propos des principes régissant la responsabilité non contractuelle des États membres en cas de violation du droit communautaire“, *Cahiers de droit européen*, č. 5–6 (1997), s. 537 a násl.; Lenaerts, K./Arts, D./Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, 2. vydání, Londýn 2006, bod 3-042, s. 109; Knez, R., „Varstvo pravic posameznika, ki jih vsebuje pravo skupnosti“, *Revizor*, č. 4/5 (2003), ročník 14, s. 105; Ossenbühl, F., *Staatshaftungsrecht*, 5. vydání, Mnichov 1998, s. 505 a Guichot, E., *La responsabilidad extracontractual de los poderes públicos según el Derecho Comunitario*, Valencia 2007, s. 473, 474, vychází ze tří předpokladů: 1) cílem právní normy, která byla porušena, je propůjčení práv jednotlivcům, 2) porušení je dostatečně závažné a 3) existuje příčinná souvislost mezi porušením a vzniklými škodami. Viz např. rozsudky ze dne 5. března 1996, Brasserie du Pêcheur a Factortame (C-46/93 a C-48/93, Recueil, s. I-1029, bod 51), ze dne 23. května 1996, Hedley Lomas (C-5/94, Recueil, s. I 2553, bod 25), ze dne 4. července 2000, Haim (C-424/97, Recueil, s. I-5123, bod 36), jakož i rozsudky ze dne 4. prosince 2003, Evans (C-63/01, Recueil, s. I-14447, bod 83), a ze dne 25. ledna 2007, Robins a další (C-278/05, Sb. rozh. s. I-1053, bod 69).

185 — Rozsudek ze dne 8. října 1996, Dillenkofer a další (C-178/94, C-179/94, C-188/94 až C-190/94, Recueil, s. I-4845, bod 23).

186 — V tomto smyslu také generální advokát Jacobs ve svém stanovisku ze dne 26. září 2000, Lindöpark (C-150/99, Recueil, s. I-493, bod 51).

187 — Rozsudky Brasserie du Pêcheur a Factortame (uvedený výše v poznámce pod čarou 184, bod 22), a ze dne 26. března 1996, British Telecommunications (C-392/93, Recueil, s. I-1631, bod 41), jakož i ze dne 18. ledna 2001, Lindöpark (C-150/99, Recueil, s. I-493, bod 38).

188 — Rozsudek Brasserie du Pêcheur a Factortame (uvedený výše v poznámce pod čarou 184, bod 25).

189 — Viz bod 52 tohoto stanoviska.

178. To ovšem neznamená, že by členské státy nesměly ve svých vnitrostátních předpisech stanovit dovolenou za kalendářní rok, jejíž trvání překračuje dobu v trvání čtyř týdnů stanovenou unijním právem, neboť se přitom, jak prozrazuje již znění ustanovení, jedná pouze o minimální dobu. Toto ustanovení je totiž nutno vykládat v souvislosti s obecným cílem směrnice 2003/88, který podle čl. 1 odst. 1 spočívá ve stanovení „minimální[ch] požadavk[ů] na bezpečnost a ochranu zdraví pro úpravu pracovní doby“, a ve zbývajícím rozsahu ponechává nedotčené právo členských států podle článku 15 „uplatňovat nebo zavádět právní a správní předpisy, které jsou příznivější pro ochranu bezpečnosti a zdraví pracovníků, nebo napomáhat nebo umožňovat uplatňování kolektivních smluv nebo dohod uzavřených mezi sociálními partnery, které jsou příznivější pro ochranu bezpečnosti a zdraví pracovníků“. Z toho lze odvodit pravomoc členských států přijmout ohledně nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok příznivější právní úpravu, než jaká je stanovena unijním právem.

179. Směrnice 2003/88 nebrání členským státům ani v tom, aby vázaly ustanovení, která stanoví příznivější zacházení, na určité podmínky, za předpokladu, že minimální ochrana zajištěná směrnicí tím nebude ohrožena. V této souvislosti je nutno připomenout rozsudek Merino Gómez [190], v němž Soudní dvůr prohlásil, že čl. 7 odst. 1 směrnice, podle něhož členské státy přijmou nezbytná opatření „v souladu s podmínkami pro získání a přiznávání této dovolené stanovenými vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi“, je nutno chápat v tom smyslu, že „prostřednictvím vnitrostátních podmínek pro použití musí být v každém případě poskytnut nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok v minimální délce čtyř týdnů“ [191]. Pro problematiku původního sporu to znamená, že členskému státu je v zásadě ponechána volnost zacházet s pracovníkem s ohledem na minimální dobu dovolené za kalendářní rok rozdílně v závislosti na příčině jeho nepřítomnosti z důvodu nemoci, jestliže přitom bude zachována dovolená v trvání nejméně čtyř týdnů stanovená v čl. 7 odst. 1 směrnice.

180. Případné požadavky, které by mohly vést k jinému posouzení, nelze vyčíst ani z ustanovení, která upravují nárok na pracovní volno z důvodu nemoci a podmínky pro jeho výkon, neboť tento nárok, jak správně konstatoval Soudní dvůr v rozsudku Schultz-Hoff a další, „[není] za současného stavu práva Unie tímto právem upraven[...]“ [192]. Tento nárok naopak podléhá regulační pravomoci členských států. V souladu s tím je jim rovněž ponechána volnost přijmout ustanovení, která mají eventuálně zeslabující účinek také na trvání dovolené za kalendářní rok, je-li v každém případě splněna podmínka stanovená směrnicí 2003/88 spočívající v zachování doby dovolené za kalendářní rok v trvání nejméně čtyř týdnů.

181. Chybějící započitatelnost nepřítomnosti z důvodu nemoci do odpracované doby na základě požadavků vnitrostátního práva, jako například v případě úrazu při cestě do zaměstnání nebo ze zaměstnání nebo mimopracovní nemoci, se nemůže projevit k tíži čtyřtýdenní minimální dovolené za kalendářní rok. Je nutno souhlasit s francouzskou vládou v tom [193], že tomu musí být v případě nutnosti zabráněno tím, že pracovník získá možnost čerpat svou dovolenou v rámci přiměřeně dlouhého období převoditelnosti, které splňuje účel odpočinku stanovený směrnicí 2003/88. Jak konstatoval Soudní dvůr v rozsudku Federatie Nederlandse Vakbeweging [194], musí být dovolená za kalendářní rok, aby plně rozvinula pozitivní účinek na bezpečnost a zdraví pracovníka, sice v zásadě vyčerpána v kalendářním roce, pro nějž byla stanovena, tedy v probíhajícím roce. Tento čas pro odpočinek však neztratí svůj význam, jestliže bude vyčerpán také později, například během doby převoditelnosti.

190 — Rozsudek Merino Gómez (uvedený výše v poznámce pod čarou 11).

191 — Tamtéž (bod 31).

192 — Rozsudek Schultz-Hoff a další (uvedený výše v poznámce pod čarou 6, bod 27).

193 — Viz bod 53 podání francouzské vlády.

194 — Viz rozsudky ze dne 6. dubna 2006, Federatie Nederlandse Vakbeweging (C-124/05, Sb. rozh. s. I-3243, bod 30), a Schultz-Hoff a další (uvedený výše v poznámce pod čarou 6, bod 30).

182. Na základě výše uvedených úvah je tudíž třeba dospět k závěru, že čl. 7 odst. 1 směrnice 2003/88 je nutno vykládat v tom smyslu, že nebrání vnitrostátním právním předpisům a zvyklostem, které stanoví rozdílné doby placené dovolené v závislosti na příčině nepřítomnosti pracovníka, je-li v každém případě zajištěna dovolená v trvání nejméně čtyř týdnů stanovená v tomto ustanovení směrnice.

VII – Závěry

183. Vzhledem k výše uvedeným úvahám navrhuji Soudnímu dvoru, aby na otázky položené Cour de cassation odpověděl následovně:

„1. Článek 7 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby musí být vykládán tak, že brání vnitrostátním předpisům nebo zvyklostem, podle nichž je nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok podmíněn skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů (nebo jednoho měsíce) během referenčního období.

2. Článek 7 směrnice 2003/88 neukládá soudu členského státu, jemuž byl předložen spor mezi soukromými osobami, povinnost nepoužít vnitrostátní ustanovení, které podmiňuje nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok skutečně odpracovanou dobou v trvání nejméně deseti dnů během referenčního období a které nelze vyložit v souladu se směrnicemi.

3. Článek 7 odst. 1 směrnice 2003/88 je nutno vykládat v tom smyslu, že nebrání vnitrostátním právním předpisům a zvyklostem, které stanoví rozdílné doby placené dovolené v závislosti na příčině nepřítomnosti pracovníka, je-li v každém případě zajištěna dovolená v trvání nejméně čtyř týdnů stanovená v tomto ustanovení směrnice.“